

Lagrådsremiss

Tolkning och översättning i brottmål

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 28 februari 2013

Tobias Billström

Per Lennerbrant
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen lämnas förslag som genomför Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning i straffrättsliga förfaranden.

Om en misstänkt eller tilltalad i ett brottmål inte behärskar svenska, ska en tolk anlitas vid ett sammanträde inför rätten eller vid ett förhör under förundersökningen. Detsamma ska gälla för en misstänkt eller en tilltalad som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter.

Domstolen eller den brottsutredande myndigheten ska vara skyldig att översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkte ska kunna ta tillvara sin rätt. Översättningen ska få göras muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till vad handlingen eller målet rör eller någon annan omständighet.

Kompetenskraven skärps när det gäller tolkar och översättare som anlitas av domstolar och brottsutredande myndigheter. Om det är möjligt ska en tolk eller en översättare som är auktoriserad anlitas.

Den som döms för ett brott ska inte betala tillbaka det som staten betalat för en offentlig försvarares utlägg för tolkning av överläggning med den tilltalade. Den som har en privat försvarare och döms för ett brott ska även kunna få egna kostnader för tolkning av överläggning med försvararen ersatta av staten. Tystnadsplikt införs för tolkar och översättare som inte är auktoriserade, när de anlitas vid en överläggning mellan en misstänkt i brottmål och försvararen eller i övrigt vid förberedande av den misstänktes försvar.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 oktober 2013.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Lagtext	6
2.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken	6
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare	11
3	Ärendet och dess beredning	12
4	EU:s arbete med processuella rättigheter	12
4.1	Färdplanen	12
4.2	Direktivets syfte och innehåll	13
5	Utgångspunkter för genomförandet	14
6	Regeringens förslag och överväganden	19
6.1	Tolkning i brottmål	19
6.1.1	Direktivets regler om tolkning	19
6.1.2	Nuvarande ordning avseende tolkning	19
6.1.3	Skärpta regler om tolkning	20
6.2	Översättning i brottmål	24
6.2.1	Direktivets regler om översättning	24
6.2.2	Nuvarande ordning avseende översättning	25
6.2.3	Nya regler om översättning i brottmål	25
6.3	Kompetenskrav för tolkar och översättare	31
6.3.1	Direktivets krav på tolkningens och översättningens kvalitet	31
6.3.2	Tolkar och översättare i Sverige	31
6.3.3	Skärpta kompetenskrav vid anlitande av tolkar och översättare	33
6.4	Kostnader för tolkning och översättning	36
6.4.1	Regler i direktivet och enligt nuvarande ordning om kostnader för tolkning och översättning	36
6.4.2	Återbetalningsskyldighet och rätt till ersättning avseende kostnader för till tolkning	37
6.5	Tystnadsplikt för tolkar och översättare	39
6.5.1	Direktivet och nuvarande ordning	39
6.5.2	Utvidgad tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare	40
6.6	Överprövning av beslut om tolkning och översättning	41
6.6.1	Direktivets regler om att angripa ett beslut om tolkning och översättning	41
6.6.2	Nuvarande ordning för överprövning av beslut i fråga om tolkning och översättning	42
6.6.3	Den svenska regleringen motsvarar direktivets krav	42

6.7	Tolkning och översättning vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder.....	44
6.7.1	Direktivets bestämmelser och nuvarande ordning vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder	44
6.7.2	Den svenska ordningen uppfyller direktivets krav	45
6.8	Övriga frågor	45
7	Ikraftträdande m.m.	48
8	Konsekvenser av förslagen	48
9	Författningskommentar	49
9.1	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	49
9.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare.....	55
Bilaga 1	Europaparlamentets och Rådets direktiv 2010/64/EU	57
Bilaga 2	Sammanfattning av betänkandet Tolkning och översättning i straffrättsliga förfaranden (SOU 2012:49).....	64
Bilaga 3	Betänkandets lagförslag	72
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanserna	77

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i rättegångsbalken,
2. lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare.

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs¹ att 5 kap. 6 §, 23 kap. 16 §, 31 kap. 1 och 2 §§ samt 33 kap. 9 § rättegångsbalken ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

6 §²

Är part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, ej mäktig svenska språket må tolk anlitas att biträda rätten.

Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten inte behärskar svenska, får en tolk anlitas att biträda rätten. Om en misstänkt i ett brottmål inte behärskar svenska, ska en tolk anlitas vid ett sammanträde inför rätten.

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att biträda som tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas. Om det vid domstolen finns en allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska han eller hon anlitas.

Är den som skall höras allvarligt hörsel- eller talskadad, må ock tolk anlitas att biträda rätten.

Det som föreskrivs i första stycket om den som inte behärskar svenska ska också gälla den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är lämpligt, får ett tekniskt hjälpmedel användas i stället för att en tolk anlitas.

Ej må den anlitas som tolk, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till en part att det kan anses minska hans eller hennes tillförlitlighet, får inte anlitas som tolk.

Om anställande av allmän tolk

Bestämmelser om anställande av

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, 26.10.2010, s. 1, Celex 32010L0064).

² Senaste lydelse 1975:589.

så ock om anlitande av tolk, då den som skall höras är allvarligt hörsel- eller talskadad, meddelas bestämmelser av regeringen.

allmän tolk och om anlitande av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

23 kap.

16 §

Om användande av tvångsmedel under förundersökningen gälla vad i 24–28 kap. stadgas.

I fråga om användande av tvångsmedel under förundersökningen gäller 24–28 kap.

I fråga om tolk och översättning av handlingar under förundersökningen tillämpas 5 kap. 6 och 8 §§ samt 33 kap. 9 §. Undersökningsledaren beslutar i dessa frågor.

31 kap.

1 §³

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, ska den tilltalade ersätta staten för vad som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalade ska också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller henne till rätten och för *sådan kostnad* för blodprovstagning, blodundersökning, urinprovstagning och urinundersökning som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning om brottet.

Om den tilltalade döms för brottet i ett mål där åklagaren för talan, ska den tilltalade ersätta staten för det som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalade ska också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller henne till rätten och för kostnaden för blodprovstagning, blodundersökning, urinprovstagning och urinundersökning som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning om brottet.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne. Ersättningsskyldigheten omfattar inte heller det som betalats i ersättning till en försvarare för utlägg för tolkning av överläggning med den tilltalade.

Den tilltalade är inte i annat fall

Den tilltalade är inte i annat fall

³ Senaste lydelse 2010:575.

än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än *vad* han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälpen enligt rättshjälpslagen (1996:1619). *Vad* som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Vad den tilltalade ska betala får jämkas eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss *av regeringen fastställd gräns*, ska *ersättningskyldighet* inte åläggas.

Frikänns den tilltalade i mål, där åklagaren för talan, eller avvisas eller avskrivs åtal som väckts av åklagaren, kan rätten besluta att den tilltalade *skall* få ersättning av allmänna medel för sina kostnader för försvarare, för rådgivning enligt rättshjälpslagen (1996:1619) och för bevisning under förundersökningen eller i rättegången, *om* kostnaderna skäligen varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt.

Den tilltalade kan också få ersättning för inställelse inför rätten. Sådan ersättning betalas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Döms den tilltalade för brottet, kan han få ersättning av allmänna medel för *sådana* kostnader som avses i första eller andra stycket och som vållats honom genom fel eller försummelse av åklagaren.

än som *avses* i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än *det som* han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälpen enligt rättshjälpslagen (1996:1619). *Det* som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Det belopp som den tilltalade ska betala får *sättas ned* eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss *gräns som regeringen fastställt*, ska *han eller hon inte vara ersättningskyldig*.

2 §⁴

Om den tilltalade frikänns i *ett* mål, där åklagaren för talan eller *om ett* åtal som väckts av åklagaren avvisas eller avskrivs, kan rätten besluta att den tilltalade *ska* få ersättning av allmänna medel för sina kostnader för försvarare, för rådgivning enligt rättshjälpslagen (1996:1619) och för bevisning under förundersökningen eller i rättegången, *under förutsättning att* kostnaderna skäligen varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt.

Om den tilltalade döms för brottet, kan han *eller hon* få ersättning av allmänna medel *för kostnader för tolkning av överläggning med försvararen som skäligen varit motiverade för*

⁴ Senaste lydelse 1996:1624.

att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt och för andra kostnader som avses i första eller andra stycket och som vållats honom eller henne genom fel eller försummelse av åklagaren.

33 kap.

9 §⁵

Rätten får vid behov *låta* översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten.

Rätten får vid behov översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten. *Rätten är skyldig att översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkta ska kunna ta tillvara sin rätt. Översättningen får göras muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till vad handlingen eller målet rör eller någon annan omständighet.*

Rätten är skyldig att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen *skall* sändas till någon som vistas i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen *skall* översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

Rätten är *också* skyldig att översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen *ska* sändas till någon som vistas i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen *ska* översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

Den som biträtt med översättning har rätt till skäligen ersättning, som betalas av staten.

Första och tredje styckena *skall* tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

Första och tredje styckena *ska* tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

Om det är möjligt ska rätten anlita en översättare som är auktoriserad. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas för

⁵ Senaste lydelse 2006:902.

att utföra översättningen.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2013.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare

Härigenom föreskrivs¹ att 1 § lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag tillämpas på *tolk* och översättare som anlitas av en myndighet eller ett annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller en kommun svarar *samt på tolk* och översättare som genomgått av regeringen eller av den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer *föreskriven* prövning. *Med kommuner likställs landsting och kommunalförbund.*

Föreslagen lydelse

1 §²

Denna lag tillämpas på *tolkar* och översättare som

1. anlitas av en myndighet eller ett annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller en kommun svarar,

2. genomgått *sådan prövning som föreskrivs av* regeringen eller den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer, *och*

3. *i andra fall än som avses i 1 och 2, yrkesmässigt anlitas vid överläggning mellan en misstänkt i ett brottmål och hans eller hennes försvarare eller i övrigt vid förberedande av en misstänkts försvar.*

Med kommuner enligt första stycket 1 likställs landsting och kommunalförbund.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2013.

¹ Jfr Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU av den 20 oktober 2010 om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (EUT L 280, 26.10.2010, s. 1, Celex 32010L0064).

² Senaste lydelse 2004:807.

3 Ärendet och dess beredning

Den 20 oktober 2010 antogs Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet innehåller minimiregler som ska garantera misstänkta och tilltalades rätt till tolkning och översättning av handlingar. Det ska vara genomfört i svensk rätt senast den 27 oktober 2013. Direktivet finns i svensk lydelse som *bilaga 1*.

Regeringen tillkallade i december 2011 en särskild utredare med uppdrag att lämna förslag om hur EU-direktivet ska genomföras i svensk rätt (dir. 2011:118). Utredningen antog namnet Utredningen om tolkning och översättning i straffrättsliga förfaranden.

Utredningen lämnade i juli 2012 betänkandet *Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden* (SOU 2012:49). En sammanfattning av betänkandet finns i *bilaga 2* och betänkandets lagförslag finns i *bilaga 3*. Betänkandet har remitterats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 4*. En sammanställning över remissyttrandena finns tillgängliga i lagstiftningsärendet (Ju2012/5431/DOM).

4 EU:s arbete med processuella rättigheter

EU har satt som mål att bevara och utveckla ett område med frihet, säkerhet och rättvisa. Europeiska rådet beslutade vid ett möte i Tammerfors år 1999 att principen om ömsesidigt erkännande av domar i brottmål och andra beslut av rättsliga myndigheter ska vara en hörnsten i EU:s straffrättsliga samarbete. Principen om ömsesidigt erkännande syftar till att underlätta samarbetet mellan behöriga myndigheter och att stärka det rättsliga skyddet av enskildas rättigheter.

4.1 Färdplanen

Under det svenska ordförandeskapet i EU år 2009 antog rådet den 30 november en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden. I färdplanen anges att den europeiska konventionen om de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) utgör den gemensamma basen för skyddet av misstänkta och tilltalades processuella rättigheter i EU. Av färdplanen framgår att genomförandet av principen om ömsesidigt erkännande förutsätter att medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrättsliga system. För att stärka det ömsesidiga förtroendet inom EU krävs, enligt färdplanen, EU-regler till skydd för enskildas processuella rättigheter. Färdplanen föreskriver ett s.k. steg-för-stegförfarande, enligt vilket kommissionen uppmanas att lägga fram förslag när det gäller rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), information om rättigheter och åtal (åtgärd B), juridisk

rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) och särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller tilltalade personer (åtgärd E). Kommissionen uppmanas också att överväga att lägga fram en grönbok om häktning (åtgärd F).

4.2 Direktivets syfte och innehåll

Syftet med direktivet är att garantera misstänkta och tilltalades rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden för att säkerställa att de får en rättvis rättegång (skäl 14 i direktivets ingress). Direktivet fastställer minimiregler och hindrar således inte att medlemsstaterna erbjuder en högre skydds nivå (artikel 8). Rättigheterna gäller vid straffrättsliga förfaranden och förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder (artikel 1.1). Rättigheterna gäller från den tidpunkt när en misstänkt genom ett officiellt meddelande eller på annat sätt av en medlemsstats behöriga myndigheter görs medveten om brottsmisstanken fram till dess att förfarandet avslutas (artikel 1.2).

Misstänkta som inte talar eller förstår förfarandespråket ska utan dröjsmål tillhandahållas kostnadsfri tolkning inför utredande och rättsliga myndigheter, bl.a. vid polisförhör och domstolsförhandlingar (artiklarna 2 och 4). Rätten till tolkning inbegriper lämpligt stöd till misstänkta som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det behövs för att garantera att förfarandet går rättvist till, ska tolkning finnas tillgänglig för kommunikationen mellan den misstänkte och försvararen i direkt samband med ett förhör eller en förhandling eller i samband med en framställning som görs under förfarandet. Det ska finnas ett förfarande eller en mekanism för att kontrollera om misstänkta talar och förstår förfarandespråket och om de behöver tolk. När det är lämpligt får s.k. fjärrtolkning användas med hjälp av t.ex. videokonferens.

I direktivet föreskrivs vidare att misstänkta som inte förstår eller talar förfarandespråket inom rimlig tid ska tillhandahållas kostnadsfri skriftlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att förfarandet går rättvist till (artiklarna 3 och 4). Som ett undantag från de allmänna reglerna får en muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning under förutsättning att en sådan muntlig översättning eller sammanfattning inte förhindrar ett rättvist förfarande (artikel 3.7).

Misstänkta och tilltalade ska kunna angripa beslut om att tolkning inte behövs samt kunna klaga på att tolkningens kvalitet varit otillräcklig. Detsamma gäller i fråga om översättning.

Den tolkning och översättning som tillhandahålls ska hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandet går rättvist till (artiklarna 2.8 och 3.9). Medlemsstaterna ska vidta konkreta åtgärder för att sådan hög kvalitet kan tillhandahållas (artikel 5).

Medlemsstaterna ska sträva efter att upprätta register över självständiga tolkar och översättare som har lämpliga kvalifikationer. I direktivet finns också föreskrifter om krav på konfidentialitet för tolkar

och översättare samt utbildning av rättslig personal i tolkfrågor (artiklarna 5-7).

5 Utgångspunkter för genomförandet

Regeringens bedömning: Direktivets bestämmelser är tillämpliga vid handläggningen av brottmål, såväl i domstol som under förundersökningen. Bestämmelserna gäller i förhållande till personer som enligt rättegångsbalken underrättats om skäligen misstanke för brott. Förpliktelserna enligt direktivet sträcker sig i tiden fram till dess att det straffrättsliga förfarandet avslutas.

Utredningens bedömning överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen anser att direktivets bestämmelser ska tillämpas vid lagföring som sker genom strafföreläggande om påföljden bestäms till villkorlig dom, men inte om påföljden bestäms till böter.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser instämmer i utredningens bedömning eller har inga invändningar. *Hovrätten över Skåne och Blekinge, Malmö tingsrätt, Ekobrottsmyndigheten och Skatteverket* ställer frågan om vissa administrativa förfaranden omfattas av direktivets krav. *Svea hovrätt* och *Uppsala tingsrätt* är tveksamma till om förfaranden som resulterar i ett strafföreläggande eller ett föreläggande av ordningsbot kan undantas från direktivets tillämpningsområde. *Riksdagens ombudsmän (JO)* undrar vad som ska gälla i fråga om tolkning i sådana fall där någon förundersökning enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken (RB) inte genomförs.

Skälen för regeringens bedömning

Vilka förfaranden omfattas av direktivets tillämpningsområde?

Regeringen har först att bedöma vilka svenska förfaranden som omfattas av direktivets krav. Direktivet är enligt artikel 1.1 tillämpligt vid straffrättsliga förfaranden och vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder. Förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder regleras i lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder och behandlas närmare i avsnitt 6.7.

Begreppet straffrättsligt förfarande ges inte någon definition i direktivet. Vad som i direktivet betecknas som ett straffrättsligt förfarande är ett autonomt begrepp, och är inte harmoniserat enligt annan EU-lagstiftning. Vad begreppet är avsett att reglera får avgöras för varje rättsakt för sig där det förekommer. När det gäller detta direktiv anser regeringen, i likhet med utredningen, att det bör tolkas utifrån vedertagna definitioner inom straffrätten och i överensstämmelse med hur svensk rätt på området är uppbyggd. I artikel 1.2 anges att direktivet blir tillämpligt från den tidpunkt när någon, genom ett officiellt meddelande eller på annat sätt, av en behörig myndighet görs medveten om att han eller hon är misstänkt eller anklagad för att ha begått ett brott.

Bestämmelserna i direktivet ska tillämpas till dess att förfarandet avslutats, vilket inbegriper ett slutligt avgörande av frågan om huruvida personen begått brottet och, i tillämpliga fall, bestämmande av påföljd. Med hänsyn till det sagda är det regeringens bedömning att direktivets krav omfattar, men också är begränsade till, de förfaranden som kan mynna ut i en brottspåföljd, dvs. straffen böter och fängelse samt villkorlig dom, skyddstillsyn och överlämnande till särskild vård (jfr 1 kap. 3 § brottsbalken [BrB]). Sverige är således skyldigt att ha nationella bestämmelser som uppfyller direktivets krav vid handläggningen av brottmål, såväl vid rättegången i domstol som under förundersökningen. I den mån det inom ramen för ett brottmål finns särskilda yrkanden beträffande exempelvis förverkande av egendom, företagsbot och annan särskild rättsverkan av brott är det naturligt att handläggningen av dessa yrkanden hanteras på samma sätt som brottmålet i övrigt vad gäller tolkning och översättning. Däremot kan direktivet inte anses innebära några förpliktelser vid ett förfarande som enbart rör särskild rättsverkan av brott, t.ex. en talan om förverkande eller föreläggande av företagsbot. En annan sak är att de förslag som regeringen lägger fram i praktiken också kan bli tillämpliga även vid en talan som enbart rör särskild rättsverkan av brott, vilket *Solna tingsrätt* efterfrågar. Regeringen kan inte instämma i *Rättstolkarnas* synpunkt att personutredningar som utförs av Kriminalvården eller avgivande av nöjdförklaring faller inom direktivets tillämpningsområde. Även om förfaranden för personutredning och nöjdförklaring har en koppling till brottmålsprocessen kan de inte anses vara en del av det straffrättsliga förfarandet i direktivets mening. Detsamma gäller i fråga om ärenden enligt lagen (1988:688) om kontaktförbud, som *Åklagarmyndigheten* lyfter fram i sitt remissyttrande. Direktivet är inte heller tillämpligt i fråga om enskilda anspråk i anledning av brott (22 kap. RB).

Utredningen anser att direktivet även medför förpliktelser när det gäller internationell rättslig hjälp i brottmål, exempelvis vid förhör med en person som utomlands är misstänkt för brott men som befinner sig i Sverige. Bestämmelser som reglerar sådana situationer finns t.ex. i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Sådan rättslig hjälp ska lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken (2 kap. 1 § första stycket i lagen). Regeringen anser att direktivets krav bör få genomslag även i dessa förfaranden.

Regeringens nu redovisade slutsats, att direktivets tillämpningsområde begränsar sig till brottmålsprocessen, innebär vidare att direktivet inte kan anses omfatta administrativa förfaranden där det kan fattas beslut om åtgärder som kan följa av ett brott, t.ex. körkortsingripanden och påförande av skattetillägg. Utredningens bedömning i denna fråga, som är densamma som regeringens, har varit föremål för diskussion av vissa remissinstanser. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* anser att det inte kan uteslutas att exempelvis förfaranden gällande skattetillägg skulle kunna omfattas av direktivets tillämpningsområde. Hovrätten efterlyser en fortsatt analys av denna frågeställning. Flera remissinstanser, bl.a. *Skatteverket* och *Malmö tingsrätt* pekar på att den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) vid bedömning av vad som är en brottsanklagelse enligt artikel 6 i Europakonventionen och en

brottmålsrättegång (jfr ”criminal proceedings” i den engelska språkversionen) enligt artikel 4 i det sjunde tilläggsprotokollet till konventionen har gett begreppen en vidare innebörd än vad som följer av svensk rätt. *Ekobrottsmyndigheten* är dock tveksam till om Europadomstolens tolkning av begreppen ska upprätthållas när det gäller tolkningen av vad som omfattas av begreppet straffrättsliga förfaranden enligt EU-direktivet. Regeringen kan konstatera att det bakomliggande syftet med färdplanen om processuella rättigheter är att stärka medlemsstaternas förtroende för varandras straffrättsliga system, vilket i sin tur är avsett att öka förutsättningarna för ömsesidiga erkännande av domar och beslut i brottmål (skälen 2–4 i direktivets ingress). Det uttalas inte någonstans att syftet varit att även administrativa förfaranden omfattas. Att syftet varit att direktivet ska ges en förhållandevis restriktiv tolkning i det nu aktuella avseendet illustreras också av den uppräknade av ett antal situationer när tolkning ska tillhandahållas som görs i artikel 2.1. I bestämmelsen nämns polisförhör, domstolsförhandlingar och eventuella nödvändiga interimistiska förfaranden, dvs. förfaranden som förekommer inom brottmålsprocessen i mer strikt bemärkelse. Det finns inte något i direktivets utformning som tyder på att avsikten har varit att direktivets tillämpningsområde i samtliga avseenden ska överensstämma med tillämpningsområdet för Europakonventionens bestämmelser i relevanta delar. Mot bakgrund av det anförda är det regeringens bedömning att administrativa förfaranden faller utanför direktivets tillämpningsområde.

I direktivet finns vidare regler som anger vilka personer som har rätt till tolkning och översättning samt när direktivet börjar respektive slutar att tillämpas. Av artikel 1.2 framgår att direktivets rättigheter börjar tillämpas vid den tidpunkt när en person görs medveten, genom ett officiellt meddelande eller på annat sätt av en medlemsstats behöriga myndigheter, om att han eller hon är misstänkt eller anklagad för att ha begått ett brott. Med rättegångsbalkens (RB) terminologi innebär det att direktivet innehåller bestämmelser i fråga om misstänkta och tilltalade. Målsäganden och vittnen omfattas alltså inte av direktivet. Regeringen anser att den åtgärd som anges i artikel 1.2 för svenska förhållanden har sin motsvarighet i underrättelse av skäligen misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § RB. *JO* undrar vad som ska gälla i fråga om tolkning i sådana fall där någon förundersökning med stöd av 23 kap. 22 § RB inte genomförs. Bestämmelsen föreskriver, för vad som nu är aktuellt, att någon förundersökning inte behöver genomföras om det finns tillräckliga skäl för åtal och det gäller ett brott som inte kan antas föranleda någon annan påföljd än böter. Bestämmelsen tar i första hand sikte på situationer där brottet kan utredas direkt på platsen. Frågan om det förenklade förfarandet kan användas vid utredning av brottsbalksbrott bör enligt *JO* avgöras från fall till fall av en befattningshavare med tillräcklig juridisk kompetens (se *JO*:s ämbetsberättelse 2000/01 s. 137). Den misstänkte kan genom sin inställning i skuldfrågan och genom att påkalla ytterligare utredningsåtgärder i hög grad själv påverka om en fullständig utredning ska göras eller om han eller hon kan godta att förundersökning underläts (se prop. 1994/95:23 s. 75). Regeringen gör bedömningen att direktivet inte är tillämpligt i sådana fall då någon förundersökning med stöd av 23 kap. 22 § RB inte genomförs. Om åtal

väcks medför direktivet dock givetvis förpliktelser från den tidpunkt då den tilltalade delges stämning. Från samma tidpunkt medför direktivet förpliktelser i de fall åtal väcks av en målsägande enligt 47 kap. RB (s.k. enskilt åtal), eftersom det är först då som den tilltalade genom ett offentligt meddelande får del av åtalet.

Förpliktelserna enligt direktivet sträcker sig i tiden fram till dess att det straffrättsliga förfarandet avslutas vilket måste anses vara den tidpunkt då ansvarsfrågan är slutligt avgjord. I likhet med utredningen anser regeringen att förpliktelserna enligt direktivet naturligtvis gäller i de fall ett avgörande överklagas till hovrätt eller Högsta domstolen. När ett avgörande har vunnit laga kraft är det straffrättsliga förfarandet avslutat. Direktivet kan därför inte anses innebära några förpliktelser för handläggningen av en ansökan om resning, återställande av försutten tid eller klagan över domvilla. Om något av de särskilda rättsmedlen beviljas återupptas handläggningen, vilket innebär att det straffrättsliga förfarandet inte längre är avslutat. I en sådan situation gäller direktivet. Regeringen anser vidare att direktivets krav bör få genomslag vid prövningen av en talan enligt 27 kap. 6 § respektive 28 kap. 8 § BrB om undanröjande av villkorlig dom eller skyddstillsyn.

I vissa fall avslutas det straffrättsliga förfarandet på ett annat sätt än genom ett avgörande av domstol, t.ex. genom att förundersökningen läggs ned. Målsäganden kan hos en överordnad åklagare begära en överprövning av nedläggningsbeslutet. Ett sådant överprövningsförfarande omfattas inte av direktivet.

Direktivets bestämmelser är alltså tillämpliga vid handläggningen av brottmål, såväl i domstol som under förundersökningen. Bestämmelserna gäller i förhållande till personer som underrättats om skäligen misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § RB. Förpliktelserna enligt direktivet sträcker sig i tiden fram till dess att ansvarsfrågan slutligt avgjorts.

Vilka förfaranden är undantagna från direktivets tillämpningsområde?

I artikel 1.3 anges vissa begränsningar avseende direktivets tillämpningsområde. I de fall där en medlemsstats lagstiftning föreskriver att en påföljd för mindre förseelser kan beslutas av en annan myndighet än en domstol som är behörig att handlägga brottmål, och där en sådan påföljd kan överklagas till en sådan domstol, ska direktivet endast tillämpas på förfaranden vid den domstolen till följd av ett sådant överklagande. Som ett exempel på när direktivet inte ska gälla, anges i ingressen till direktivet påföljder som är utfärdade av en myndighet gällande trafikförseelser som begås i stor skala och som exempelvis beivras vid en trafikkontroll. I dessa situationer skulle det vara orimligt att kräva att myndigheterna säkerställde samtliga rättigheter som ges i direktivet (skäl 16 i direktivets ingress).

Utgångspunkten enligt rättegångsbalken är att frågor om ansvar för brott prövas av domstol. En praktiskt viktig fråga är om direktivet innebär några förpliktelser vid de summariska processformerna strafföreläggande och föreläggande av ordningsbot. Bestämmelser som rör dessa lagföringsformer finns intagna i 48 kap. RB och 15 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Frågor om ansvar för brott genom strafföreläggande tas upp av åklagare och

genom föreläggande av ordningsbot av polisman (48 kap. 1 § RB). Strafföreläggande används i första hand i fall där påföljden bestäms till böter, men kan under vissa förutsättningar även användas för villkorlig dom eller en sådan påföljd i förening med böter. Ett strafföreläggande kan också omfatta särskild rättsverkan av brott, enskilt anspråk och företagsbot (48 kap. 2, 4 och 5 a §§ RB). Föreläggande av ordningsbot får utfärdas endast för brott för vilket det är föreskrivet penningböter (48 kap. 13 § RB). Om den misstänkte inte godkänner strafförelägandet eller ordningsboten, kan åtal äga rum. Har ett föreläggande godkänts, gäller det som en dom som har vunnit laga kraft (48 kap. 3 § andra stycket RB). Ett godkänt föreläggande kan undanröjas endast genom extraordinära rättsmedel (59 kap. 6 respektive 9 § RB).

En förutsättning för att ett summariskt förfarande inte ska falla inom direktivets tillämpningsområde får enligt artikel 1.3 anses vara att ett beslut under den summariska processen kan överklagas till en domstol som är behörig att handlägga brottmål. Utredningen anser att regleringen i detta avseende inte utgör något hinder mot att anse att strafföreläggande och ordningsbot ligger utanför tillämpningsområdet. *Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Malmö tingsrätt* anser det vara tvivelaktigt om förfarandet för undanröjande motsvarar direktivets krav på överklagbarhet. Regeringen noterar att syftet med direktivets bestämmelse i denna del är att den misstänkte ska ha en möjlighet att få frågan om ansvar för brottet prövad av domstol. I detta avseende uppställer den svenska ordningen ett skydd som är i vart fall likvärdigt med ett överklagande. Den misstänkte kan välja att inte godkänna strafförelägandet eller ordningsboten och därigenom få sin sak prövad i domstol. Därtill kommer att ett undanröjande ska ske bl.a. om godkännandet inte kan anses som en giltig viljeförklaring. I ljuset av de möjligheter som finns för den misstänkte att få till stånd en prövning i domstol instämmer regeringen i utredningens slutsats att kravet på att det beslut som meddelas inom ramen för en summarisk processform ska kunna överklagas till domstol inte i sig utgör något hinder mot att förfaranden som kan resultera i ett föreläggande av ordningsbot eller strafföreläggande ryms inom undantaget.

En ytterligare förutsättning för att undantaget ska vara tillämpligt är att lagföringen ska avse en mindre förseelse. Föreläggande av ordningsbot används vid t.ex. hastighetsöverträdelser och andra förseelser. De utfärdas som regel på plats av en polisman och innefattar begränsade rättsliga frågeställningar. Förfarandet innebär att den misstänkte till godkännande omedelbart, eller inom viss tid, föreläggs penningböter. Det är riksåklagaren, i samråd med Rikspolisstyrelsen, som väljer ut de brott som kan bli aktuella för ordningsbot och som bestämmer ordningsbotens belopp för de olika brotten. En ordningsbot får inte utfärdas om den misstänkte förnekar gärningen. Föreläggande av ordningsbot får därför, enligt regeringens uppfattning, anses utgöra ett förfarande som omfattas av direktivets undantagsregel.

Strafföreläganden kan användas när påföljden bestäms till böter, men också när påföljden bestäms till villkorlig dom eller sådan påföljd i förening med böter. Strafföreläggande kan även omfatta särskild rättsverkan av brott, enskilt anspråk och företagsbot. *Uppsala tingsrätt* ställer frågan om all bötesbrottslighet, som kan omfatta t.ex. olaga hot,

sexuellt ofredande och vårdslöshet i trafik, kan anses vara mindre förseelser i direktivets mening. Tingsrätten pekar också på att även ett utfärdande av ett strafföreläggande kan rymma flera komplicerade rättsliga överväganden, t.ex. i uppsåtsfrågan. Regeringen anser att lagföring genom strafförelägganden i många fall i och för sig skulle kunna omfattas av undantagsregeln i direktivet.

En praktisk svårighet som är förenad med att tillämpa undantaget i direktivet är att det när en förundersökning inleds inte är klart om förundersökningen kommer att avslutas genom ett strafföreläggande eller ett åtal eller på något annat sätt. Regeringen gör därför bedömningen att det vid genomförandet av detta direktiv inte är meningsfullt att vid utformningen av den nya regleringen undanta vissa förfaranden där förundersökning har inletts, och underrättelse om skäligen misstanke enligt 23 kap. 18 § RB har skett, oavsett hur förfarandet sedermera avslutas.

6 Regeringens förslag och överväganden

6.1 Tolkning i brottmål

6.1.1 Direktivets regler om tolkning

I artikel 2.1 i direktivet föreskrivs att misstänkta eller tilltalade som inte talar eller förstår förfarandespråket utan dröjsmål ska få tolkning under det straffrättsliga förfarandet inför utredande och rättsliga myndigheter, inbegripet under polisförhör, alla domstolsförhandlingar och eventuella nödvändiga förfaranden.

Artikel 2.2 i direktivet innehåller bestämmelser om tolkning av kommunikationen mellan den misstänkte eller tilltalade och hans eller hennes försvarare. Tolkning ska finnas tillgänglig för denna kommunikation i direkt samband med ett förhör eller förhandling under förfarandet eller i samband med ett överklagande eller annan framställning som görs under förfarandet när det är nödvändigt för att garantera att förfarandet går rättvist till.

Rätten till tolkning enligt punkterna 1 och 2 i artikeln inbegriper lämpligt stöd till personer som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter (artikel 2.3).

6.1.2 Nuvarande ordning för tolkning

Det framgår av Europakonventionens krav på en rättvis rättegång att den som har blivit anklagad för brott som en minimirättighet utan kostnad ska bistås av tolk, om han inte förstår eller talar det språk som begagnas i domstolen (artikel 6.3 e). Europakonventionen gäller som svensk lag.

Enligt 5 kap. 6 § första stycket RB får en tolk anlitas att biträda rätten om part, vittne eller annan som ska höras inför rätten inte är mäktig svenska språket. Av tredje stycket samma paragraf följer att tolk också får anlitas att biträda rätten om den som ska höras är allvarligt hörsel- eller talskadad. Bestämmelserna om tolkning är tillämpliga i både

tvistemål och brottmål. De tillämpas genom en hänvisning i 48 § lagen (1996:242) om domstolsärenden även vid handläggningen av ärenden. Bestämmelserna är utformade som s.k. fakultativa regler, dvs. rätten får anlita en tolk. I praktiken anlitas dock regelmässigt en tolk om en person som ska höras inför rätten inte behärskar svenska eller är allvarligt hörsel- eller talskadad. Om en tolk inte har anlitats när det har behövts eller tolkningen har varit undermålig kan det utgöra rättegångsfel (jfr NJA 1974 s. 221).

Det finns inte någon regel i rättegångsbalken som anger vad som gäller i fråga om tolkning under förundersökningen. Reglerna i 5 kap. om tolkning i domstol har dock ansetts vara analogt tillämpliga där (se Per Olov Ekelöf m.fl., Rättegång I, 8 uppl. 2002, s. 174). I praktiken anlitas som regel en tolk när en misstänkt som inte behärskar svenska ska förhöras av polis eller åklagare.

För att en försvarare ska kunna fullgöra sitt försvararuppdrag krävs att han eller hon kan överlägga med den misstänkte eller tilltalade för att förbereda försvaret (21 kap. 7 § andra stycket RB). Av 21 kap. 10 § RB framgår att en offentlig försvarare bl.a. har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för utlägg som uppdraget krävt. Eftersom tolkning är en förutsättning för att försvararen ska kunna fullgöra sitt uppdrag, är skäliga kostnader för utomprocessuell tolkning som en offentlig försvarare haft i normalfallet ersättningsgilla (jfr NJA 1980 s. 468). En offentlig försvarare ges vidare ofta tillfälle att i samband med exempelvis ett polisförhör i enrum få tala med sin klient och då använda den tolk som polisen har anlitat för själva förhöret.

Om en misstänkt eller en tilltalad har en s.k. privat försvarare finns inte någon ovillkorlig rätt till ersättning för tolkning av kommunikation med försvararen. En tilltalad kan i vissa situationer få ersättning av allmänna medel för sina kostnader för försvarare, rådgivning och för bevisning under förundersökningen eller i rättegången (se 31 kap. 2 § första stycket och 8 § RB). Det gäller vid bl.a. en frikännande dom eller en avvisning eller en avskrivning av ett åtal. Ersättningsrätten torde omfatta även kostnader för tolkning som behövts för att försvara sig i rättegången. Någon rätt att få ersättning för utlägg för tolkkostnader vid en fällande dom finns inte.

6.1.3 Skärpta regler om tolkning

Regeringens förslag: Om en misstänkt i ett brottmål inte behärskar svenska ska en tolk anlitas vid ett sammanträde inför rätten. Det som gäller om anlitage av tolk för den som inte behärskar svenska ska även gälla den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är lämpligt, får i sistnämnda fall ett tekniskt hjälpmedel användas i stället för att tolk anlitas. Reglerna om tolkning ska tillämpas också vid förhör under förundersökning.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att om part, vittne eller annan, som ska höras inför rätten, inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter får tolk vid behov anlitas att biträda rätten. I brottmål ska

den som är misstänkt eller tilltalad och som inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter biträdas av tolk under rättegången.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker utredningens förslag eller invänder inte mot det. Till dem som ställer sig positiva till förslaget hör bl.a. *Södertörns tingsrätt*, *Uppsala tingsrätt*, *Kammarkollegiet* och *Sveriges advokatsamfund*. *Solna tingsrätt* ställer frågan om den valda lagtekniska lösningen kan medföra en risk för oönskade motsatsslut som begränsar möjligheterna till tolkning för andra än misstänkta och tilltalade. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* ifrågasätter utredningens förslag att ha olika regler om tolkning för misstänkta eller tilltalade och för andra förhörsperson. Fakultetsnämnden anser vidare att reglerna för anlitan av tolk under förundersökningen ska gälla även den som kan misstänkas för brott och inte bara den som underrättats om skäligen misstanke om brott. Nämnden invänder också att uttrycket inte behärskar svenska är svårtolkat och kan innebära att alltför höga krav ställs för förordnande av tolk. Tolk bör enligt fakultetsnämnden anlitas så snart modersmålet är bättre än svenska. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Rättstolkarna* är kritiska till det behovs krav som föreslås gälla vid förhör med någon annan än en misstänkt eller en tilltalad. Flera remissinstanser har synpunkter på den lagtekniska utformningen av förslagen. Hovrätten över Skåne och Blekinge och *Domstolsverket* invänder mot utredningens förslag att tolk ska anlitas under rättegången, när avsikten med bestämmelsen är att misstänkta och tilltalade ska ha tolkhjälp under rättsens sammanträden. *JO* och *Solna tingsrätt* föreslår att tolkning för personer med hörsel- eller talsvårigheter endast ska ske i sådana situationer när tekniska hjälpmedel inte kan användas för att överbrygga svårigheterna.

Skälen för regeringens förslag

Tolkning i domstol

I likhet med utredningen kan regeringen konstatera att den praktiska tillämpningen av den nuvarande regleringen i stort uppfyller direktivets krav. Misstänkta och tilltalade tillhandahålls alltså tolkning i tillräcklig utsträckning. Bestämmelsen i 5 kap. 6 § första stycket RB är dock fakultativ till sin karaktär, dvs. den ger rätten en möjlighet, men ingen skyldighet, att anlita tolk när någon som ska höras inför rätten inte är mäktig svenska språket. Direktivet kräver emellertid att regleringen är obligatorisk. Den nuvarande generella bestämmelsen behöver därför kompletteras med en obligatorisk regel för misstänkta och tilltalade i brottmål.

Ett tolkbehov bör anses föreligga när den misstänkte eller tilltalade inte behärskar svenska. Uttrycket ”behärska svenska” anger på ett tydligt sätt att den misstänkte eller tilltalade bör ha så pass god förmåga att tala och förstå svenska att han eller hon kan tillvarata sin rätt vid sammanträdet. I annat fall ska tolk förordnas. Regeringen instämmer alltså inte i den kritik som *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* för fram mot uttrycket. Det finns inte anledning till att tolk alltid ska förordnas när en förhörsperson inte har svenska som modersmål, vilket

fakultetsnämnden i stället förordar. Direktivet uppställer inte något sådant krav och enligt regeringen finns det inte skäl att ha ett så strikt synsätt. Det avgörande är att en misstänkt vid behov erbjuds tolkning för att kunna försvara sig i rättegången och få en rättvis rättegång (se skäl 17 i direktivets ingress). Många gånger talar eller förstår en misstänkt eller tilltalad som inte har svenska som modersmål, svenska så pass väl att det är enklare att kommunicera på svenska utan en tolk. Om en tolk ändå anlitas, ska tolkning tillhandahållas på den misstänktes modersmål eller något annat språk som han eller hon behärskar tillräckligt väl för att kunna försvara sig och få en rättvis rättegång (se skäl 22 i direktivets ingress).

När det gäller omfattningen av tolkens uppdrag kräver direktivet att tolkning för den misstänktes eller tilltalades räkning ska kunna ske under hela det rättsliga förfarandet, inbegripet bl.a. alla domstolsförhandlingar. Det är således inte tillräckligt att tolkningen begränsar sig till enbart förhöret med den misstänkte eller tilltalade. Utredningen har föreslagit att tolken ska lämna biträde under rättegången. Begreppet rättegången har dock i rättegångsbalken en vidsträckt innebörd. Som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* och *Domstolsverket* påpekar är dock utredningens avsikt att begränsa bestämmelsen till att gälla vid förhandling i domstol. Bestämmelsen bör därför ges den utformningen att en tolk ska anlitas vid ett sammanträde inför rätten.

Enligt direktivet ska även lämpligt stöd ges till personer som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter (artikel 2.3). Enligt nuvarande ordning får tolk anlitas att biträda rätten om den som ska höras är allvarligt hörsel- eller talskadad. Regeringen delar utredningens bedömning att lagtextens utformning inte fullt ut motsvarar direktivets krav och därför bör ändras. Reglerna om tolkning för en misstänkt eller tilltalad med hörselnedsättning eller talsvårigheter bör utformas så att de motsvarar dem som gäller för misstänkta som inte behärskar svenska. I många fall kan dock behovet tillgodoses genom att olika tekniska hjälpmedel används, vilket *JO* och *Solna tingsrätt* påtalar. Bestämmelserna bör därför ge utrymme för att ett tekniskt hjälpmedel används i stället för att tolk anlitas, om detta är lämpligt.

Regeringens förslag innebär sammanfattningsvis att en tolk ska anlitas vid ett sammanträde inför rätten om en misstänkt eller tilltalad i brottmål inte behärskar svenska. Regeringen föreslår vidare att det som ska gälla för den som inte behärskar svenska också ska gälla för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är lämpligt får, när det gäller personer som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter, ett tekniskt hjälpmedel användas i stället för tolkning.

Några ytterligare förändringar utöver vad regeringen nu föreslagit krävs inte för att genomföra direktivet i denna del. Inom EU har antagits Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/29/EU om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem samt om ersättande av rådets rambeslut 2001/220/RIF. Direktivet innehåller bestämmelser om brottsoffers rätt till tolkning och översättning i straffrättsliga förfaranden. Det ska vara genomfört i svensk rätt senast den 16 november 2015. Det kommer i det sammanhanget att bli aktuellt att överväga ytterligare ändringar av 5 kap. 6 § RB. Mot

denna bakgrund anser regeringen att de andra förslag till ändring av bestämmelsen som utredningen lämnar inte bör övervägas nu.

Tolkning under förundersökning

Utredningen föreslår att det ska regleras i rättegångsbalken att tolk ska anlitas vid förhör under förundersökningen med den som har underrättats om skäligen misstanke om brott. Regeringen delar utredningens uppfattning att en lagregel om rätt till tolkning under förundersökningen krävs enligt direktivet och därför bör införas.

En fråga som har uppkommit under remissbehandlingen är vilka förhörspersoner som ska omfattas av lagregeln. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* anser att tolkkravet bör omfatta samtliga personer som hörs under förundersökningen och som inte behärskar svenska. Enligt regeringens uppfattning bör dock reglerna för tolkning under förundersökningen ha samma innebörd som reglerna för tolkning i domstol, dvs. med en obligatorisk reglering för den som är misstänkt och en fakultativ reglering för andra förhörspersoner. Fakultetsnämnden menar vidare att det obligatoriska tolkkravet bör tillämpas redan då någon "kan misstänkas" för brott, eftersom polisen kan hålla ett antal förhör i utredningen innan någon underrättas om skäligen misstanke om brott. Det förslag som fakultetsnämnden för fram torde, enligt regeringens uppfattning, i praktiken tillämpas i stora drag redan i dag. Det saknas dock underlag som beskriver konsekvenserna om en sådan ordning skulle regleras i lag. Den krävs inte av direktivet eftersom direktivet, enligt regeringens bedömning, börjar tillämpas först vid den tidpunkt då någon har underrättats om skäligen misstanke om brott (se avsnitt 5.1 ovan). Regeringen konstaterar vidare att "kan misstänkas" utgör en mycket låg misstankegrad, som i RB endast kan medföra en skyldighet att kvarstanna för förhör under en begränsad tid (se 23 kap. 9 §). Brottsmisstanken är på detta stadium oftast inte konkretiserad eller individualiserad och den som hörs underrättas inte om brottsmisstanken på det sätt som sker vid underrättelse om skäligen misstanke om brott enligt 23 kap. 18 § RB. Det är först i samband med underrättelse av skäligen misstanke om brott som det har ansetts föreligga ett sådant ingrepp i den enskildes intressesfär att det funnits skäl att ge den misstänkte en rätt till offentlig försvarare och information om rättigheter (jfr NJA 2001 s. 344 och 12 § förundersökningskungörelsen [1947:948]).

Mot den angivna bakgrunden gör regeringen bedömningen att det obligatoriska kravet på tolkning ska gälla vid förhör med en person som enligt 23 kap. 18 § RB har underrättats om skäligen misstanke om brott. För andra personer som hörs under förundersökningen ska den fakultativa tolkregeln gälla.

Tolkning av överläggning mellan den misstänkte eller tilltalade och försvararen

Möjligheten att tillförsäkra tolkning vid kommunikation mellan den misstänkte eller tilltalade och hans eller hennes försvarare är i praktiken framför allt en fråga om försvararens möjlighet att få ersättning för utlägg för tolkkostnader. Enligt nuvarande ordning ersätts en offentlig försvarare i normalfallet av staten för skäligen kostnader för

utomprocessuell tolkning. Utredningen anser att denna ordning uppfyller direktivets krav och fungerar väl. Några invändningar har inte heller framförts av remissinstanserna. Regeringen delar utredningens bedömning. Något behov av lagändring finns därför inte.

Ersättning för kostnader för tolkning när den tilltalade har haft en privat försvarare behandlas i avsnitt 6.4.

6.2 Översättning i brottmål

6.2.1 Direktivets regler om översättning

I artikel 3 finns bestämmelser om översättning av handlingar.

Enligt artikel 3.1 ska misstänkta eller tilltalade som inte förstår eller talar förfarandespråket inom rimlig tid få en skriftlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att förfarandena går rättvist till. Översättningen bör ske till den misstänktes eller tilltalades modersmål eller något annat språk som han eller hon talar eller förstår och som möjliggör att han eller hon fullt ut kan utöva sin rätt till försvar och garanterar att förfarandena går rättvist till (skäl 22 i ingressen till direktivet). Av artikel 3.2 framgår att till väsentliga handlingar hör beslut om frihetsberövande, anklagelser eller åtal samt domar. De behöriga myndigheterna ska besluta om någon annan handling är väsentlig i ett visst ärende. Misstänkta eller tilltalade eller deras försvarare får ge in en motiverad ansökan om översättning (artikel 3.3). Det ska inte finnas någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta eller tilltalade ska förstå vad de anklagas för (artikel 3.4). Vid förfaranden som gäller verkställighet av en europeisk arresteringsorder ska den verkställande medlemsstaten se till att dess behöriga myndigheter tillhandahåller en skriftlig översättning av denna handling till den person som omfattas av sådana förfaranden och som inte förstår det språk på vilket den europeiska arresteringsordern är upprättad, eller till vilket den har översatts av den utfärdande medlemsstaten (artikel 3.6).

En översättning behöver enligt direktivet inte alltid vara skriftlig. Som ett undantag från de allmänna reglerna i artikel 3.1–3.3 och 3.6 får en muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning. En förutsättning är dock att en sådan muntlig översättning eller sammanfattning inte förhindrar att förfarandet går rättvist till (artikel 3.7).

Varje avsägelse av rätten till översättning av handlingar som avses i artikel 3 ska omfattas av kravet att misstänkta eller tilltalade dessförinnan har fått juridisk rådgivning eller på annat sätt har fått full insikt om konsekvenserna av denna avsägelse, samt att avsägelsen är entydig och har lämnats frivilligt (artikel 3.8).

6.2.2 Nuvarande ordning för översättning

I 33 kap. 9 § RB finns bestämmelser om översättning av handlingar. Bestämmelserna reglerar översättning vid domstol. De tillämpas genom en hänvisning i 48 § lagen om domstolsärenden även vid handläggningen av ärenden. Några lagregler om översättning under förundersökningen finns inte.

Enligt 33 kap. 9 § första stycket RB får rätten vid behov låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten. Regeln tillämpas i både tvistemål och brottmål. När det gäller utgående handlingar bör bestämmelsen av kostnadsskäl tillämpas restriktivt (se prop. 1986/87:89 s. 170). Vid avgörande av om ett behov av översättning finns bör domstolen ta reda på vilka andra möjligheter parten har att få handlingen översatt. Först om parten inte på annat sätt kan ordna översättning bör rätten låta översätta handlingen (se prop. 1986/87:89 s. 143). I regel finns behov av att översätta handlingar när en domstol ska sända handlingar till en person i utlandet och det finns anledning att tro att mottagaren inte talar svenska (se prop. 1999/2000:61 s. 158). I rättspraxis har ansetts att en domstol i ett mål om erkännande av en utländsk dom angående fastställelse av faderskap borde ha översatt ett slutligt beslut som skickades till en utländsk part bosatt i Madagaskar. Underlåtenheten har ansetts innebära att parten haft laga förfall för att inte överklaga beslutet i rätt tid (se NJA 1996 s. 342). En motsatt bedömning gjordes i fråga om ett slutligt beslut som inte översatts i en förmögenhetsrättslig tvist mellan ett svenskt och ett utländskt kommersiellt bolag (se NJA 2001 s. 54). Parten hade därmed inte laga förfall för att inte överklaga beslutet i rätt tid. Behovet av att rätten översätter handlingar är större i brottmål och indispositiva tvistemål än i förmögenhetsrättsliga tvister (se prop. 1973:30 s. 72).

I 33 kap. 9 § andra stycket RB finns en bestämmelse som bara gäller i brottmål. Rätten är skyldig att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen ska sändas till någon som vistas i en annan stat inom EES eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen ska översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår. Bestämmelsen infördes som en följd av Sveriges åtaganden enligt Schengenkonventionen och var en del i en större reform som gällde internationell rättslig hjälp i brottmål (se prop. 1999/2000:61).

Av 33 kap. 9 § tredje stycket RB följer att rätten vid behov får låta översätta från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

6.2.3 Nya regler om översättning i brottmål

Regeringens förslag: Rätten ska vara skyldig att översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkte ska kunna ta tillvara sin rätt. En översättning ska få göras muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till vad handlingen eller målet rör eller någon annan omständighet. Reglerna om översättning ska tillämpas även under förundersökning.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Enligt utredningens förslag ska rätten eller en brottsutredande myndighet i ett brottmål om en misstänkt eller tilltalad inte behärskar svenska, på hans eller hennes begäran eller om det annars behövs, helt eller delvis låta översätta en handling som är väsentlig för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. I stället för en skriftlig översättning får rätten eller den brottsutredande myndigheten tillhandahålla en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning av handlingen om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt.

Remissinstanserna: Majoriteten av remissinstanserna har ingen invändning mot utredningens förslag. Några remissinstanser framför, men med olika utgångspunkter, kritik mot förslaget. Ett par av dessa remissinstanser, *Ekobrottsmyndigheten* och *Rikspolisstyrelsen*, anser att det av effektivitets- och kostnadsskäl bör anges i lagtexten att muntlig översättning bör komma i fråga i första hand. Ett par andra remissinstanser, *Göteborgs tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund*, invänder att utredningens förslag i flera avseenden inte lever upp till direktivets krav. Tingsrätten och Advokatsamfundet, men också *Migrationsverket*, menar att möjligheten att få en handling översatt inte får göras beroende av att den misstänkte eller tilltalade har begärt det. Tingsrätten anser att det krävs ytterligare analys av vilka krav som ställs på rätten när det gäller att undersöka om översättning bör ske. Samfundet tycker att utredningens förslag ger myndigheterna större möjligheter att besluta om muntlig översättning än vad direktivet medger.

Skälen för regeringens förslag

Nya regler om översättning i brottmål

Direktivet innebär en skyldighet för domstol och de myndigheter som bedriver förundersökning att i vissa fall översätta väsentliga handlingar i brottmål. Enligt den nuvarande ordningen är det obligatoriskt för rätten att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen ska skickas till någon som befinner i en annan stat inom EES eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. I andra fall är det inte obligatoriskt för rätten att översätta handlingar utan rätten får låta översätta handlingar vid behov. Någon lagregel om översättning under förundersökningen finns över huvud taget inte. Det krävs därför nya kompletterande regler om översättning i brottmål för att uppfylla direktivets krav.

En översättning krävs enligt direktivet av handlingar som är väsentliga för att garantera att misstänkta eller tilltalade kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att förfarandet går rättvist till. I direktivet anges dock att det inte ska föreligga någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta eller tilltalade ska förstå vad de anklagas för.

Direktivets bestämmelser om översättning syftar, i likhet med bestämmelserna om tolkning, till att undanröja eventuella språkliga hinder mot att en misstänkt eller tilltalad får en rättvis rättegång. Utgångspunkten vid utformningen av den svenska regleringen bör därför

vara att det ska finnas en skyldighet att översätta en handling om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna ta tillvara sin rätt i målet. En fråga som diskuteras av utredningen och vissa av remissinstanserna, framför allt *Göteborgs tingsrätt*, *Migrationsverket* och *Sveriges advokatsamfund*, är om det ska krävas en begäran från den misstänkte eller tilltalade för att en översättning ska göras. Utredningen anser att det av framför allt praktiska skäl krävs en mekanism för att avgöra när översättning kan behövas eftersom handlingar i annat fall kan komma att översättas i onödan, vilket inte bara är kostsamt utan också kan förlänga det straffrättsliga förfarandet på ett oacceptabelt sätt. I utredningens lagförslag anges det därför att det kan beaktas om den misstänkte har begärt att en översättning ska göras. En majoritet av remissinstanserna invänder inte mot förslaget. Göteborgs tingsrätt, Migrationsverket och Sveriges advokatsamfund är dock kritiska till utredningens slutsatser och menar att det inte är förenligt med direktivet att en översättning görs beroende av en begäran från den misstänkte eller tilltalade. Tingsrätten och Advokatsamfundet anser att direktivet kräver att en översättning ska göras om inte den misstänkte eller tilltalade uttryckligen avstått från det. Tingsrätten delar dock utredningens uppfattning att översättning inte ska ske per automatik så snart det finns en misstanke om att den misstänkte eller tilltalade har ett behov av det.

Regeringen kan konstatera att frågeställningen om huruvida en handling behöver översättas kommer att bli relativt vanlig i rättstillämpningen. En översättning kan vara resurskrävande och medföra en fördröjning av handläggningen. Regleringen bör därför utformas på ett sådant sätt att översättning kommer till stånd när det är motiverat men kan undvikas när den inte skulle medföra några beaktansvärda rättssäkerhetsvinster för den misstänkte eller tilltalade. Ett sådant synsätt stämmer väl överens med direktivets syfte. Att göra översättningsskyldigheten beroende av en begäran från den misstänkte eller tilltalade, vilket utredningen för övrigt inte föreslår, vore emellertid att gå för långt. Det är dock inte heller motiverat, och kan inte anses följa av direktivet, att utforma reglerna så att översättning ska ske så snart den misstänkte eller tilltalade inte uttryckligen avstått ifrån det. I praktiken lär det ofta vara så att frågan om översättning aktualiseras av den misstänkte eller tilltalade, i förekommande fall genom försvararen. Det bör vara tillräckligt att regleringen anger när ett behov av översättning ska anses föreligga. Det blir då rätten eller, under brottsutredningen, förundersökningsledaren som får ansvaret för att översättning sker i de fall det finns ett sådant behov. Som *Göteborgs tingsrätt* och *Sveriges advokatsamfund* framhåller är det angeläget att ett behov av översättning uppmärksammas så tidigt som möjligt för att undvika att målets handläggning fördröjs i onödan.

Nästa fråga är vilka handlingar eller delar av handlingar, som ska översättas. Regeringen uppfattar att direktivet, sakligt sett, kräver att den misstänkte eller tilltalade ska få en översättning av de handlingar som är väsentliga för att han eller hon ska kunna bemöta anklagelserna. Till väsentliga handlingar hör enligt direktivet beslut om frihetsberövande, åtal och domar. Det kan även finnas andra handlingar som kan vara nödvändiga att översätta för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna

bemöta de anklagelser som riktas mot honom eller henne. Vad som utgör en väsentlig handling får avgöras i varje enskilt fall. Det avgörande bör vara, som regeringen redan konstaterat, att översättningen är av väsentlig betydelse för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna ta tillvara sin rätt i målet.

Direktivet uppställer vidare krav på att misstänkta eller tilltalade som avsäger sig rätten till översättning dessförinnan ska ha fått juridisk rådgivning eller på annat sätt fått full insikt om konsekvenserna av en avsägelse samt att en sådan avsägelse ska vara entydig och frivillig. Som utredningen konstaterar framstår det från svensk synpunkt som mycket ovanligt att en misstänkt eller tilltalad uttryckligen skulle avsäga sig möjligheten att få en skriftlig eller muntlig översättning. Innebörden av regeringens förslag är att behovet av översättning ska prövas av rätten självmant och att rätten vid den prövningen inte ska vara bunden av den misstänktes eller tilltalades inställning. I likhet med utredningen anser regeringen därför att några särskilda regler om vilken information som ska föregå en avsägelse inte behövs.

Handikappombudsmannen, vars uppgifter numera har överförts till Diskrimineringsombudsmannen, efterlyser i en framställning till regeringen en förtydligad och förstärkt lagstiftning angående möjligheten att få information från domstolar i alternativa format för personer med funktionsnedsättning (dnr Ju2005/8495/DOM). Av ingressen till direktivet (skäl 27) framgår att berörda myndigheter bör vidta lämpliga åtgärder för att se till att personer med fysiska funktionsnedsättningar kan utöva de rättigheter som anges i direktivet. Regeringen konstaterar att det följer av 1 § förordningen (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförandet av handikappolitiken att myndigheterna ska verka för att bl.a. verksamhet och information är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Regler om överföring till och från punktskrift finns i rättegångsbalken. Det nya förstärkta regelverket kommer att omfatta även överföring till och från punktskrift. Det innebär att den tidigare fakultativa regeln om punktskrift blir obligatorisk i vissa situationer. Som berörs nedan torde ofta information om innehållet i en handling i dessa situationer kunna ges muntligen, vilket också efterfrågas i framställningen. Regeringen erinrar om att det även finns andra alternativa format för att ge information till personer med funktionsnedsättningar.

Muntlig eller skriftlig översättning?

De föreslagna reglerna innebär alltså att domstolar och vissa andra myndigheter under vissa förutsättningar kommer att vara skyldiga att tillhandahålla en översättning av handlingar i brottmål. Detta innebär dock inte att det alltid måste vara fråga om skriftlig översättning. Direktivet medger under vissa förutsättningar att en muntlig översättning eller en sammanfattning av väsentliga handlingar får tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning. En förutsättning är dock att en sådan muntlig översättning eller sammanfattning inte förhindrar att förfarandet går rättvist till.

Utredningen har förklarat att en muntlig översättning av handlingar av en tolk sker förhållandevis ofta redan i dag. Exempelvis sker, enligt

utredningen, ofta slutdelgivningen av förundersökningen på detta sätt när den misstänkte inte behärskar svenska. Enligt vad utredningen har erfarit fungerar systemet med muntliga översättningar i huvudsak bra. *Göteborgs tingsrätt* anser att muntlig översättning i många fall mycket väl kan ersätta skriftlig utan att det förhindrar att förfarandet går rättvist till, men anför att det – såvitt är känt för tingsrätten – inte i dag förekommer att muntliga översättningar sker vid domstolarna annat än i samband med ett sammanträde där handlingar läses upp eller en dom eller ett beslut avkunnas. *Ekobrottsmyndigheten* instämmer i utredningens bedömning att nuvarande system med muntliga översättningar i det stora hela fungerar bra. *Sveriges advokatsamfund* anser att en skriftlig översättning från rättssäkerhetssynpunkt normalt är att föredra. Det är regeringens bedömning, i likhet med vad Göteborgs tingsrätt anser, att en muntlig översättning i många fall kan ersätta en skriftlig översättning utan att detta förhindrar att förfarandet går rättvist till.

Hur bör då regleringen utformas? *Ekobrottsmyndigheten* anser att en översättning i normala fall ska ske muntligen. Regeringen anser dock, i likhet med vad *Sveriges advokatsamfund* anför, att en regel med sådan innebörd vore oförenlig med direktivet. Valet mellan skriftlig eller muntlig översättning måste göras utifrån omständigheterna i det enskilda fallet. Exempelvis kan en muntlig översättning som sker i närvaro av försvarare möjliggöra att den misstänkte eller tilltalade i större utsträckning får möjlighet att ställa frågor och få förklarat för sig vad innehållet innebär, vilket kan innebära vinster från rättssäkerhetssynpunkt. I vissa fall kan en skriftlig översättning ta så lång tid att utföra att den inte blir användbar för den misstänkte eller tilltalade. Det kan t.ex. röra sig om situationer då tiden för ett överklagande skulle hinna gå ut. I andra fall kan intresset av en skriftlig översättning vara så starkt att det väger upp en fördröjning av målets handläggning. *Åklagarmyndigheten* anser att direktivet ger större utrymme att välja en muntlig översättning än vad utredningen gett uttryck för. *Ekobrottsmyndigheten* anför att i många av de ärenden som myndigheten handlägger finns rättssäkerhetsaspekter som talar mer för en muntlig översättning än en skriftlig sådan, just på grund av ärendenas omfattning och komplicerade innehåll. De förundersökningsprotokoll som myndigheten producerar är ofta mycket omfattande och uppgår ibland till flera tusen sidor. Även om en skriftlig översättning av hela materialet sällan torde vara nödvändig innebär dock en skriftlig översättning, enligt myndigheten, att handläggningstiden förlängs med flera veckor. *Ekobrottsmyndigheten* är mycket tveksam till om en utökad användning av skriftlig översättning i förhållande till vad som gäller i dag skulle leda till en ökad rättssäkerhet för den enskilde. Det är enligt myndigheten viktigt att det, även när det gäller handlingar med ett komplicerat innehåll, finns en möjlighet i det enskilda fallet att välja den metod för översättning som är mest rättssäker och ändamålsenlig.

Regeringen kan konstatera att intresset av att en förundersökning eller handläggning i domstol bedrivs skyndsamt i vissa fall kan motivera en muntlig översättning, trots att handlingarna innehåller omfattande och komplicerade uppgifter. Det kan dock finnas omständigheter som med tanke på vad målet eller handlingen rör eller någon annan omständighet

gör att en muntlig översättning är olämplig och att en skriftlig översättning därför bör göras. Regeringen anser att det ibland kan vara motiverat med en skriftlig översättning när handlingen innehåller uppgifter om detaljerade eller komplicerade förhållanden som är svåra att tillgodogöra sig genom en muntlig översättning. En annan omständighet som kan påverka valet av översättningsform är den misstänktes eller tilltalades personliga förutsättningar att tillgodogöra sig innehållet i handlingen. Om den misstänkte företräds av en försvarare torde det som regel finnas större förutsättningar att välja muntlig översättning.

De fall när fråga om översättning aktualiseras kommer framför allt att röra beslut om häktning, åtal och domar, men det kan också röra sig om viss skriftlig bevisning och vissa förhørsutsagor. Slutdelgivning av förundersökningen sker vid behov med biträde av tolk. Beslut i häktningsfrågor avkunnas oftast i samband med en förhandling. Detsamma gäller i vissa fall domar. Om det finns en tolk närvarande vid förhandlingen tolkas också rättsens avgörande vid avkunnandet. Den tolkning som således sker i dessa fall torde normalt sett kunna anses tillgodose behovet av översättning. Åtalet, dvs. stämningsansökningen, bör som regel kunna översättas muntligt när den tilltalade sammanträffar med sin försvarare inför huvudförhandlingen. När det gäller s.k. kanslidomar ifrågasätter *Göteborgs tingsrätt* om det är lämpligt med uppläsning och tolkning i stället för skriftlig översättning när ett behov av översättning finns. Tingsrätten anser vidare att det bör undersökas vilka möjligheter som finns att inom ramen för verksamhetsstöden för mål- och ärendehantering skapa översättningar av de standardiserade delarna av dokument som produceras vid bland annat domstolarna och som omfattas av rätten till översättning. *Solna tingsrätt* understryker att det vid meddelande av kanslidomar kan vara svårt för domstolen att få tag på en kompetent översättare så att den tilltalade får del av översättningen i rimlig tid i förhållande till fristen för överklagande. *Solna tingsrätt* framhåller dock att de praktiska problem som kan uppstå vid ett eventuellt behov av att översätta en s.k. kanslidom bör kunna hanteras genom respektive domstols handläggningsrutiner. Regeringen konstaterar att möjligheten till en muntlig översättning bör gälla även en kanslidom, eller en sammanfattning av den. Valet av översättningsform får göras med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Regeringen delar tingsrätternas uppfattning att de praktiska problemen bör kunna övervinnas genom förändrade handläggningsrutiner och ett utökat verksamhetsstöd. Det är en uppgift för Domstolsverket att ge domstolarna erforderligt stöd i detta arbete. I de fall endast en sammanfattning av handlingen ska översättas, oavsett om detta ska ske muntligen eller skriftligen, är det en uppgift för en tjänsteman vid myndigheten att avgöra vad som ska översättas. En sådan uppgift bör, som påtalas av *Föreningen för auktoriserade translatorer*, inte läggas på tolken eller översättaren.

Sammanfattningsvis föreslår regeringen mot den angivna bakgrunden att en översättning får ske muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till vad målet eller handlingen rör eller någon annan omständighet.

Vem ska ansvara för översättningen?

Om det finns ett behov av att översätta en handling bör det som utgångspunkt vara den myndighet där utredningen pågår när översättningsbehovet aktualiseras som också ansvarar för en eventuell översättning. Normalt ansvarar alltså polismyndigheten för översättning av material från förundersökningen. Om däremot en begäran om översättning av en handling som finns i förundersökningsprotokollet kommer in till domstolen efter att åtal väckts, blir det domstolen som ansvarar för att en översättning görs. Det bör också vara domstolen som har att ansvara för översättning av stämningsansökningen, när åtal har väckts. *Åklagarmyndigheten* undrar om rätten eller åklagaren ska svara för översättningen i sådana situationer då rätten enligt 23 kap. 19 § RB beslutat att utredningen ska kompletteras med en översättning. Enligt regeringens uppfattning ska en begäran om översättning på förundersökningsstadiet prövas av förundersökningsledaren och inte av rätten. I de sällsynta situationer där rätten enligt 23 kap. 19 § RB har ålagt en brottsutredande myndighet att vidta ytterligare utredningsåtgärder bör det ankomma på den brottsutredande myndigheten att även ansvara för en eventuell översättning. Som *Södertörns tingsrätt* framhåller är det viktigt att en myndighet tar ställning till översättningsfrågan när ett mål eller ärende hanteras där och inte lämnar över frågan till nästa myndighet i rättskedjan.

6.3 Kompetenskrav för tolkar och översättare

6.3.1 Direktivets krav på tolkningens och översättningens kvalitet

I direktivet finns det bestämmelser som avser kvaliteten när det gäller tolkning respektive översättning. Enligt artikel 5 ska medlemsstaterna vidta konkreta åtgärder för att se till att den tolkning och översättning som tillhandahålls håller den kvalitet som krävs.

6.3.2 Tolkar och översättare i Sverige

Tolkar

De tolkar som anlitas för tolkning inom rättsväsendet kan delas in i fyra olika kategorier: auktoriserad tolk, auktoriserad tolk med speciell kompetens för tolkning inom rättsväsendet (s.k. rättstolk), tolk med utbildningsbevis från en sammanhållen grundutbildning och andra tolkar.

En auktoriserad tolk är en tolk som har fått en statlig auktorisation. Auktorisationen avser ett eller flera främmande språk eller det svenska teckenspråket. Frågor om auktorisation prövas av Kammarkollegiet och regleras i förordningen (1985:613) om auktorisation av tolkar och översättare. För att bli auktoriserad ska sökanden ha fyllt arton år och inte ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken eller vara underkastad någon annan motsvarande inskränkning i en annan stat, ha fullgjort de kunskapsprov som föreskrivs av Kammarkollegiet, vara känd för redbarhet och även i övrigt vara lämplig som tolk eller översättare.

Kravet avseende kunskapsprov gäller inte tolkar som visar upp kompetensbevis eller bevis på formella kvalifikationer som krävs av ett annat EES-land eller Schweiz för att få tillträde till eller utöva motsvarande yrke i det landet (4 § i förordningen). Ytterligare föreskrifter finns i Kammarkollegiets tolkföreskrifter (KAMFS 2004:1). Kammarkollegiets auktorisationsprov omfattar ämnesområdena socialvård, sjukvård, allmänna försäkringar, arbetsmarknad och vardagsjuridik. Utöver auktorisation av tolkar svarar Kammarkollegiet för tillsyn av de auktoriserade tolkarnas verksamhet. En auktoriserad tolk ska följa god tolksed, som sammanställs av Kammarkollegiet. Enligt dessa regler ska en tolk vara opartisk, följa reglerna om tystnadsplikt och återge all information så korrekt som möjligt. Den som bryter mot tolkseden eller på annat sätt agerar otillbörligt kan få sin auktorisation indragen. Kammarkollegiet för ett register över auktoriserade tolkar. Registret finns tillgängligt för allmänheten på kollegiets hemsida.

Av 6 § förordningen om auktorisation av tolkar och översättare framgår att efter särskild prövning och i den ordning som Kammarkollegiet bestämmer kan en auktoriserad tolk av kollegiet få bevis om speciell kompetens för tolkning inom ett visst verksamhetsområde. Ett exempel är auktoriserade tolkar som har särskild kompetens för tolkning inom rättsväsendet, s.k. rättstolkar. Kammarkollegiet anordnar särskilda prov för den som redan är auktoriserad på det språk som det är fråga om och som vill få ett sådant bevis.

En tolk med utbildningsbevis från en sammanhållen grundutbildning har genomgått en grundutbildning för kontakttolkar som anordnas av folkhögskolor eller studieförbund. För utbildningen finns det nationella kursmål och nationella prov. Utbildningen innehåller de moment som prövas vid Kammarkollegiets auktorisationsprov. Utbildningsbevis ges efter genomgången utbildning med godkänt resultat. Kollegiet har upprättat ett register över tolkar som med godkänt resultat genomgått den sammanhållna kontakttolkutbildning som anordnas av vissa folkhögskolor och studieförbund och som Myndigheten för yrkeshögskolan har tillsyn över. Kollegiet har inget ansvar för dessa tolkars kunskapsnivå och utövar heller ingen tillsyn över dem.

Till kategorin annan tolk räknas alla andra personer som lämnar bistånd som tolk. Dessa personer kan i princip sakna tolkutbildning eller i vart fall ha en annan utbildning än de kategorier av tolkar som anges ovan.

I Sverige talas det över 150 språk, men det går bara att bli auktoriserad tolk i 40 av dem. I de 20 vanligaste tolkspråken, som svarade för mer än 90 procent av antalet tolkade timmar år 2011, är det dock möjligt att auktorisera sig. I januari 2013 fanns det drygt 1 000 tolkauktoriseringar. Bland de auktoriserade tolkarna fanns det totalt drygt 200 personer med bevis om speciell kompetens som rättstolk.

Översättare

Översättarna kan delas in i två kategorier: översättare som är auktoriserade (s.k. auktoriserad translator) och personer som utför översättningsuppgifter utan att vara auktoriserade.

En auktoriserad translator är en översättare som har fått auktorisation efter fullgörande av Kammarkollegiets kunskapsprov. För att kunna bli auktoriserad ska översättaren uppfylla motsvarande villkor som gäller för en auktoriserad tolk. Auktorisationsprovet för översättare består av tre texter – en allmän, en juridisk och en ekonomisk. En auktorisation gäller från svenska till ett annat språk eller till svenska från ett annat språk. På samma sätt som för de auktoriserade tolkarna är det Kammarkollegiet som utövar tillsyn över de auktoriserade translatorernas verksamhet. En translatorauktionering gäller i fem år och kan därefter förnyas. Bestämmelser om vilka regler en auktoriserad translator har att iakttas finns i förordningen om auktorisation av tolkar och översättare och i Kammarkollegiets translatorföreskrifter (KAMFS 1994:2).

Auktoriserade translatorer ska följa god translatorssed, som har stora likheter med god tolksed. Om en translator inte gör det eller på annat sätt agerar oredligt, kan auktorisationen upphävas. I likhet med de auktoriserade tolkarna förs register över alla auktoriserade translatorer. Via Kammarkollegiets hemsida går det att söka i detta register.

Till kategorin inte auktoriserade översättare räknas samtliga personer som utför översättningar men som inte har Kammarkollegiets auktorisation. Dessa kan ha genomgått översättarutbildning, men de kan också i princip helt sakna sådan utbildning. Det finns olika översättarutbildningar som ges på högskolenivå, bl.a. ett kandidatprogram i språk och översättning och ett masterprogram i översättningsvetenskap. Det går också att läsa enskilda kurser inom olika områden av översättning.

I januari 2013 fanns det drygt 400 auktoriserade translatorer. Det fanns ca 250 auktorisationer i språkriktning från svenska till ett annat språk.

6.3.3 Skärpta kompetenskrav vid anlitande av tolkar och översättare

Regeringens förslag: Kompetenskraven skärps när det gäller tolkar och översättare som anlitas av domstolar och brottsutredande myndigheter. Om det är möjligt, ska en tolk eller en översättare som är auktoriserad anlitas. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att domstolar och brottsutredande myndigheter ska, om det är möjligt, förordna rättstolk eller annan auktoriserad tolk, eller, i fråga om översättning, en auktoriserad translator. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas som tolk eller annan lämplig översättare för översättning.

Remissinstanserna: Ett antal remissinstanser, bl.a. *Svea hovrätt*, *Örebro tingsrätt*, *Rikspolisstyrelsen*, *Kammarkollegiet*, *Myndigheten för yrkeshögskolan* och *Sveriges advokatsamfund* framhåller att för att rätten till god tolkning och översättning ska få ett reellt innehåll är det nödvändigt att också uppmärksamma frågan om den framtida försörjningen av goda tolkar och översättare. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* påpekar att det inte är lämpligt att i lagtext använda beteckningarna rättstolk, auktoriserad tolk respektive auktoriserad

translator, eftersom beteckningarna bestäms i författningar på lägre nivå eller genom beslut av förvaltningsmyndighet. *Rättstolkarna* menar att rättstolk bör göras till en skyddad yrkestitel och att lagtexten bör ge uttryck för att rätten i första hand bör anlita en rättstolk och i andra hand en auktoriserad tolk. I sista hand bör inte en annan lämplig person, utan en annan lämplig tolk anlitas. *Myndigheten för yrkeshögskolan* för fram en liknande synpunkt. Rättstolkarna pekar också på att det krävs ekonomiska resurser för att kunna erbjuda utbildning i rättstolkning till såväl auktoriserade som inte auktoriserade tolkar. *Domstolsverket* anser att det av utredningen föreslagna kvalitetskravet för tolkar ska gälla även för tolkar som anlitas i allmän förvaltningsdomstol. *Haparanda tingsrätt* tycker att det inte i alla situationer bör vara obligatoriskt att anlita en auktoriserad translator och framhåller att ett sådant krav skulle innebära att viss service när det gäller översättning som domstolen i dag ger till parter och andra inte skulle kunna finnas kvar. *Ekobrottsmyndigheten* anser att en muntlig översättning med fördel ska kunna ske med hjälp av en auktoriserad tolk. *Sveriges Facköversättarförening* anför är att dagens regelverk för offentliga upphandlingar inte är särskilt väl lämpat för att erhålla kvalitetsmässigt bra och samtidigt prisvärda tolk- och översättartjänster.

Skälen för regeringens förslag: Det är från rättssäkerhetssynpunkt viktigt att den tolkning och översättning som tillhandahålls inom rättsväsendet håller hög kvalitet. Brister i tolkningen kan leda till att domar och beslut fattas med ett oriktigt underlag. I Domstolsverkets rapport *Kvaliteten på tolkning i domstolar*, m.m. (Domstolsverkets rapportserie 2010:4) gjordes en kartläggning av användandet av tolkar och översättare i domstolarna och i vilken utsträckning dessa uppfattades vara kvalificerade. Av rapporten framgick att en stor andel av domstolarna är av den uppfattningen att såväl den tolkning som tillhandahålls av rättstolkar som andra auktoriserade tolkar respektive den översättning som tillhandahålls av auktoriserade translatorer håller en hög kvalitet. När det gäller tolkar och översättare som inte är auktoriserade bedöms tolkningen respektive översättningen hålla en lägre kvalitet. Enligt rapporten har dock många domstolar problem med att anlita kvalificerade tolkar eller att anlita någon tolk över huvud taget. Den bilden bekräftas av Statskontorets utredning *En tolkningsfråga. Om auktorisation och åtgärder för fler och bättre tolkar* (2012:2). Flera remissinstanser lyfter också fram att det är ett problem att hitta tolkar som har rätt kompetens.

I Domstolsverkets rapport konstateras att det finns flera orsaker till problemen. Ett problem är att det inte finns tillräckligt många auktoriserade tolkar och translatorer eller att sådana inte finns att tillgå på grund av att anvisade förmedlingar inte har avtal med dem. Ett annat problem är att många domstolar inte frågar efter tolkar och översättare som är auktoriserade. Ett tredje problem som belyses av Statskontorets utredning är att tillgången på tolkar varierar beroende på var i landet tolkkompetensen efterfrågas och vilket språk det är fråga om.

Enligt direktivet ankommer det på medlemsstaterna att vidta konkreta åtgärder för att se till att den tolkning och översättning som tillhandahålls håller den kvalitet som krävs. Regeringen delar utredningens uppfattning att det kompetenskrav som ställs på tolkar och översättare som anlitas

bör skärpas. Detta skulle göra det tydligt vilka kategorier av tolkar och översättare som i första hand bör anlitas men också skapa drivkrafter för tolkar och översättare att skaffa sig rätt kompetens. Vad som är möjligt att åstadkomma inom ramen för detta lagstiftningsärende är framför allt att skapa en reglering som ger en anvisning om att så kvalificerade tolkar respektive översättare som möjligt ska anlitas. Regeringen avser att återkomma i ett annat sammanhang till frågan hur tillgången på kvalificerade tolkar och översättare kan öka. Det bör dock, med anledning av *Sveriges Facköversättarförenings* invändning mot upphandlingslagstiftningen, framhållas att inget hindrar att kvaliteten prioriteras i upphandlingen. En översyn av upphandlingsreglerna sker inom ramen för Upphandlingsutredningen 2010, som kommer att avlämna sitt slutbetänkande den 5 mars 2013. Utredningens förslag kommer bl.a. att behandla gränserna för direktupphandling.

Frågan är hur det skärpta kompetenskravet bör utformas. Beteckningarna auktoriserad tolk och auktoriserad translator har sin grund i förordningen om auktorisation av tolkar och översättare. Beteckningen rättstolk är inte någon i lag eller förordning definierad yrkestitel utan endast en beteckning på en auktoriserad tolk som har en specialistkompetens när det gäller tolkning inom rättsväsendet. Regeringen instämmer i synpunkten från *Hovrätten över Skåne och Blekinge* i så måtto att det inte är lämpligt att i lagtext använda en beteckning som får sitt innehåll genom ett beslut av en förvaltningsmyndighet. Något underlag för att, som *Rättstolkarna* föreslår, ta ställning till om rättstolk bör göras till en skyddad titel finns inte. Regeringen anser att det vid utformandet av kompetenskravet i stället är lämpligare att föreskriva att den tolk eller översättare som anlitas ska vara auktoriserad. Regeringen föreslår därför att domstolar och brottsutredande myndigheter, om det är möjligt, ska anlita en tolk som är auktoriserad eller, i fråga om översättning, en översättare som är auktoriserad. Den föreslagna ordningen förhindrar givetvis inte att den auktoriserade tolk som anlitas har specialistkompetens för tolkning inom rättsväsendet. Tvärtom bör detta eftersträvas.

En konsekvens av förslaget är att ett skärpt kompetenskrav kommer att gälla även för tolkar som anlitas i andra mål och ärenden i allmän domstol. *Domstolsverket* anser att kompetenskravet för tolkar ska gälla även för tolkar som anlitas i allmän förvaltningsdomstol. Regeringen konstaterar att det naturligtvis är angeläget att även de tolkar som anlitas i förvaltningsdomstol tillhandahåller tolkning av hög kvalitet. Det saknas dock beredningsunderlag i detta lagstiftningsärende för att ta ställning till den ändring som *Domstolsverket* föreslår. Regeringen avser i stället att återkomma till frågan i ett annat sammanhang.

En fråga som tas upp av *Rikspolisstyrelsen* och *Föreningen auktoriserade translatorer* är vilket kompetenskrav som ska uppställas när en handling översätts muntligen i enlighet med det förslag som regeringen nu lägger fram. *Kammarkollegiet* upplyser i sitt remissvar att auktorisationsprovet för tolkar i dag inte omfattar färdigheten att översätta handlingar muntligen. Kollegiet har dock för avsikt att se över förutsättningarna att införa ett sådant moment i proven. Med hänsyn till vad *Kammarkollegiet* uttalar är det inte lämpligt att i lag ange några närmare kompetenskriterier för dessa fall. I avvaktan på att

Kammarkollegiet anpassar auktorisationsproven bör en för uppdraget så kvalificerad person som möjligt anlitas.

En avslutande fråga är vad som ska gälla om det inte är möjligt att anlita en tolk som är auktoriserad respektive en översättare som är auktoriserad. Förslaget från *Myndigheten för yrkeshögskolan* och *Rättstolkarna* innebär att i ett sådant fall ska annan lämplig ”tolk” respektive ”översättare” anlitas. Regeringen anser att eftersom beteckningarna tolk respektive översättare inte är definierade i författning tillför det inte något att använda dem i lagtexten i syfte att precisera vilka kvalifikationer den som anlitas bör ha. Regeringen anser att i sådana fall ska en annan lämplig person anlitas.

6.4 Kostnader för tolkning och översättning

6.4.1 Regler i direktivet och enligt nuvarande ordning om kostnader för tolkning och översättning

I artikel 4 i direktivet föreskrivs att det är medlemsstaterna som ska stå för tolknings- och översättningskostnaderna oavsett resultatet av förfarandena. Den misstänkte eller tilltalade ska alltså inte kunna åläggas att svara för kostnader för tolkning eller översättning eller att betala tillbaka sådana kostnader, även om han eller hon döms för brottet.

Vid tolkning i domstol har en tolk rätt till skälig ersättning för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget krävt. Ersättningen betalas av allmänna medel (5 kap. 8 § RB). Även den som har biträtt rätten med översättning har rätt till skälig ersättning som betalas av staten (33 kap. 9 § tredje stycket RB). Tolknings- och översättnings- under förundersökningen är, som redovisats i avsnitten 6.1.2 och 6.2.2 ovan, i dag inte föremål för någon uttrycklig reglering. Kostnader för tolkning och översättning som utförs under förundersökningen betalas dock regelmässigt av staten.

Av 21 kap. 10 § RB framgår att en offentlig försvarare har rätt till skälig ersättning av allmänna medel för bl.a. de utlägg som uppdraget krävt. Kostnad för tolkning kan vara ett ersättningsgillt utlägg. Det finns bestämmelser i 31 kap. 1 § RB om återbetalningsskyldighet för en tilltalad som döms för ett brott i ett mål där åklagaren för talan. Den tilltalade ska ersätta staten för vad som av allmänna medel betalats i ersättning till försvarare. Även en försvarares utlägg kan omfattas av återbetalningsskyldigheten. Det finns i paragrafen vissa begränsningar i återbetalningsskyldigheten.

I de fall en misstänkt eller tilltalad har en försvarare som inte har utsetts av staten, en s.k. privat försvarare, finns inte någon uttrycklig rätt till ersättning för kostnader för tolkning av t.ex. överläggningar med försvararen. En tilltalad kan i vissa situationer få ersättning av allmänna medel för sina kostnader för försvarare, rådgivning och för bevisning under förundersökningen eller i rättegången (31 kap. 2 § första stycket respektive 8 § RB). Det gäller vid bl.a. en frikännande dom eller en avvisning eller en avskrivning av ett åtal, om kostnaderna varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna tillvarata sin rätt. Ersättningsrätten torde omfatta även kostnader för tolkning. Någon

lagfäst rätt att, även vid en fällande dom, få ersättning för utlägg för tolkkostnader finns inte.

I 33 kap. 9 § RB sägs att rätten vid behov får låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten. Högsta domstolen har uttalat att i de fall som regleras i bestämmelsen, bestämmelsen är exklusivt tillämplig (se NJA 1992 s. 186). Det sagda innebär bl.a. att en kostnad för en översättning som hade kunnat utföras genom rättens försorg, inte kan utgöra ett ersättningsgillt utlägg.

6.4.2 Återbetalningsskyldighet och rätt till ersättning för kostnader för tolkning

Regeringens förslag: Den tilltalade ska inte vara återbetalningsskyldig för det som staten betalat till försvararen för kostnader för tolkning av överläggning med den tilltalade.

Även om den tilltalade döms för brottet, ska han eller hon kunna få ersättning av allmänna medel för kostnader för tolkning av överläggning med försvararen som varit skäligen motiverade för att han eller hon skulle kunna ta tillvara sin rätt.

Utredningens förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens. Utredningen lämnar inte något förslag i fråga om möjlighet för en tilltalad med privat försvarare att, vid en fällande dom, få ersättning av allmänna medel för kostnader för tolkning.

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser kommenterar inte utredningens förslag. Enligt *JO* bör det övervägas om inte direktivet kräver att en tilltalad med privat försvarare vid en fällande dom får ersättning av allmänna medel för kostnader för tolkning. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* lämnar liknande synpunkter och anser att utredningens förslag bör kompletteras i detta avseende. Hovrätten har även lagtekniska synpunkter på förslaget om återbetalningsskyldighet. Hovrätten anser vidare att de särskilda begränsningar av en tilltalads ersättningsrätt som finns enligt 31 kap. 8 § RB inte är förenliga med direktivets bestämmelser. *Sveriges advokatsamfund* tillstyrker förslaget.

Skälen för regeringens förslag: En mycket stor andel av alla tolk- och översättningsuppdrag i brottmål beställs av domstolar eller brottsutredande myndigheter. Uppdragen avser oftast tolkning vid ett sammanträde i domstolen eller ett polisförhör eller översättning av en handling. Tolken respektive översättaren får ersättning av staten och den misstänkte eller tilltalade åläggs inte någon återbetalningsskyldighet för kostnaderna. I likhet med utredningen anser regeringen att svensk rätt uppfyller direktivets krav vad gäller tolkning och översättning som sker vid, eller på uppdrag av, rätten eller en brottsutredande myndighet.

I ett brottmål kan det dock finnas ett tolkbehov i andra situationer än de som angetts ovan. Det kan t.ex. krävas tolkning vid överläggningar mellan den misstänkte eller tilltalade och försvararen. När sådana överläggningar sker i samband med ett sammanträde inför rätten eller ett polisförhör kan ofta den tolk som anlitas av domstolen eller den brottsutredande myndigheten tas i anspråk. Ibland måste dock en separat

tolk anlitas. En offentlig försvarare kan få ersättning av staten för sådana tolkkostnader.

Direktivet kräver att medlemsstaterna ska stå för tolknings- och översättningskostnaderna oavsett resultatet av förfarandena och utan hänsyn till om den misstänkte eller tilltalade haft en offentlig eller privat försvarare. Enligt nuvarande ordning kan en tilltalad som döms för ett brott under vissa förutsättningar åläggas att ersätta staten för vad som av allmänna medel betalats till försvararen. Denna återbetalningsskyldighet kan omfatta försvararens utlägg för kostnader för tolkning. För att uppfylla direktivets krav bör det, som utredningen föreslår, införas en begränsning av den tilltalades återbetalningsskyldighet såvitt avser kostnader för tolkning vid överläggning med försvararen.

Kostnader för översättning av en handling som kan översättas av domstolen ersätts inte av staten som ett utlägg för den offentliga försvararen (se NJA 1992 s. 186). Försvararen ska i dessa situationer i stället vända sig till domstolen och begära en översättning. Genom det förslag som lämnas i avsnitt 6.2.3 regleras även förutsättningarna för översättning under förundersökningen. I linje med vad Högsta domstolen uttalat i 1992 års dom, bör den föreslagna regleringen utgöra en exklusiv reglering. Om den misstänkte eller tilltalade anser att en handling bör översättas ska en begäran om detta göras till rätten respektive förundersökningsledaren. Om begäran inte bifalls bör utlägg för kostnader för en på eget initiativ gjord översättning, som regel, inte anses som ersättningsgilla. Någon återbetalningsskyldighet för den tilltalade i händelse av fällande dom, blir därför inte heller aktuell i dessa fall. I motsats till utredningen anser regeringen därför att undantaget från återbetalningsskyldigheten inte behöver omfatta kostnader för översättning.

JO och Hovrätten över Skåne och Blekinge anser att direktivet kräver att en tilltalad som har haft en privat försvarare ska ha rätt att få ersättning för kostnader för utlägg för tolkning oavsett utgången i målet. Utredningen gör bedömningen att bestämmelsen i 31 kap. 2 § RB ger rätt till sådan ersättning vid en friande dom. Regeringen instämmer i den bedömningen. Utredningen noterar att en sådan rätt inte finns om den tilltalade döms för brottet, men lämnar inte något förslag i detta avseende. Regeringen gör bedömningen att direktivet kräver att det finns en rätt till ersättning för en tilltalad även i dessa fall. Regeringen instämmer således i synpunkterna från JO och hovrätten. Utredningens förslag behöver kompletteras i denna del. Det bör därför införas en bestämmelse som möjliggör att en tilltalad som döms för brott kan få ersättning av staten för kostnader för tolkning, om kostnaderna skäligen varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt. Mot bakgrund av innebörden i den reglering som föreslås för översättning genom rättens eller brottsutredande myndighets försorg uppkommer inte motsvarande frågeställning beträffande kostnader för översättning.

Den ersättning som kan utges till den misstänkte eller tilltalade bör som regel betalas ut i samband med att det straffrättsliga förfarandet avslutas, vanligen i samband med att dom meddelas, strafföreläggande utfärdas eller, i förekommande fall, beslut fattas om att en förundersökning läggs ned. Bestämmelsen i 31 kap. 8 § RB om att statens ansvar för en misstänkts kostnader, i fall när förundersökningen

lagts ned eller åtal av annat skäl inte väckts, begränsas till fall när förundersökning inletts utan skäl eller om det annars finns synnerliga skäl, får tillämpas i ljuset av direktivets krav. Bestämmelsen kan därför inte anses oförenlig med direktivet. I de mindre vanligt förekommande fall där endast målsäganden för en talan om ansvar (s.k. enskilt åtal) får regleringen i 31 kap. 11 § RB i allt väsentligt anses motsvara direktivets krav.

Umeå tingsrätt pekar på att eftersom förhandlingstiden i allmänhet är längre när den tilltalade biträds av tolk, kan återbetalningsskyldigheten för statens kostnader för en offentlig försvarare bli större för den som inte talar svenska. Detta kan enligt tingsrättens mening utgöra en indirekt form av diskriminering som bör ses över. Regeringen konstaterar att den ändring som tingsrätten efterlyser inte krävs enligt direktivet. Det är ofrånkomligt att förhandlingstiden kan bli längre när den tilltalade, eller någon annan som hörs i målet, biträds av tolk. Det torde dock vara praktiskt mycket svårt för rätten att i samband med bestämmande av en eventuell återbetalningsskyldighet uppskatta de merkostnader som uppstått till följd av tolkningen. Med hänsyn till det sagda och till det förhållandet att de eventuella merkostnaderna i många fall torde vara begränsade gör regeringen bedömningen att det inte bör göras några ändringar i bestämmelserna om återbetalningsskyldigheten som tar sikten på det nu beskrivna förhållandet.

6.5 Tystnadsplikt för tolkar och översättare

6.5.1 Direktivet och nuvarande ordning för tystnadsplikt

Enligt artikel 5.3 i direktivet ska medlemsstaterna se till att tolkar och översättare iakttar konfidentialitet gällande den tolkning och översättning som tillhandahålls enligt direktivet.

För verksamheten hos de myndigheter som bedriver förundersökning och hos domstolarna gäller offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), som bl.a. innehåller regler om sekretess och tystnadsplikt. I ett brottmålsförfarande finns i offentlighets- och sekretesslagen (OSL) flera sekretessbestämmelser som kan bli tillämpliga. Det gäller t.ex. bestämmelser om förundersökningssekretess och om sekretess till skydd för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden (18 och 35 kap. OSL). Av 2 kap. 1 § OSL följer bl.a. att lagens förbud att röja eller utnyttja en uppgift inte bara gäller för myndigheter, utan också för en person som har fått kännedom om uppgiften genom att för det allmännas räkning delta i myndighetens verksamhet på grund av en anställning eller ett uppdrag hos myndigheten. Lagen gäller alltså för alla tolkar och översättare, oavsett auktorisation, som arbetar på uppdrag av t.ex. polis, åklagare eller domstol. En tolk eller en översättare som har fått kännedom om vissa uppgifter i samband med ett uppdrag hos myndigheten har alltså samma yttrandefrihet och tystnadsplikt som en tjänsteman på myndigheten. Tystnadsplikten är förenad med ett straffansvar enligt 20 kap. 3 § BrB. Den som under tystnadsplikt biträdd med tolkning eller översättning vid överläggning med en försvarare kan

också omfattas av det s.k. frågeförbudet i 36 kap. 5 § RB. OSL gäller dock inte när annan än myndighet, t.ex. en försvarare, anlitar en tolk eller översättare. I en sådan situation kan lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare vara tillämplig. Det förutsätter dock att tolken eller översättaren är auktoriserad (1 § i lagen). För tolkar eller översättare som inte är auktoriserade finns ingen motsvarande reglering. Enligt 2 § i lagen får den som har fullgjort ett uppdrag som tolk eller översättare inte obehörigen röja vad han eller hon under uppdraget har fått veta om en enskilds personliga förhållanden eller om yrkeshemlighet, affärsförhållande eller förhållande av betydelse för landets försvar. Bestämmelsen gäller även den som är eller har varit anställd som tolk eller översättare.

6.5.2 Utvidgad tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare

Regeringens förslag: Tystnadsplikt ska gälla även för en inte auktoriserad tolk eller översättare som yrkesmässigt anlitas vid överläggning mellan en misstänkt i ett brottmål och försvararen eller i övrigt vid förberedande av en misstänkts försvar.

Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens. Utredningen föreslår att en inte auktoriserad tolk eller översättare ska ha tystnadsplikt när han eller hon yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden.

Remissinstanserna: *Sveriges advokatsamfund* tillstyrker förslaget. *Hovrätten över Skåne och Blekinge* pekar på att tillämpningsområdet för bestämmelserna i lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare i vissa avseenden är missvisande och bör justeras.

Skälen för regeringens förslag: För att den svenska ordningen fullt ut ska uppfylla direktivet krävs att bl.a. överläggningar mellan den misstänkte eller tilltalade och försvararen omfattas av regler om konfidentialitet. Så är i dag, när tolken eller översättaren anlitas av en försvarare, endast fallet när tolken eller översättaren är auktoriserad. Visserligen skulle en tystnadsplikt kunna åstadkommas genom att ett sekretessavtal ingås i varje enskilt fall. Som utredningen konstaterar är dock en sådan lösning inte tillfredsställande och det är dessutom tveksamt om den skulle uppfylla direktivets krav. Det finns i stället skäl att utvidga den tystnadsplikt som i dag gäller för auktoriserade tolkar och översättare till att gälla även tolkar och översättare utan auktorisation, när de utför uppdrag för en försvarares räkning. För en misstänkt eller tilltalad är det naturligtvis av stor betydelse att det som förekommer vid överläggningar med försvararen inte sprids vidare av tolken eller översättaren. Huruvida tolken eller översättaren är auktoriserad, och därmed enligt dagens regler har tystnadsplikt, är förhållanden som den misstänkte eller tilltalade sällan har inblick i. Om den misstänkte eller tilltalade vet att en tolk eller översättare har tystnadsplikt är detta ägnat att skapa bättre förutsättningar för förberedandet av försvaret. Även för tolken eller översättaren kan uttryckliga regler om tystnadsplikt vara ett stöd, om han eller hon skulle utsättas för påtryckningar att yppa vad som

förevarit i samband med ett uppdrag. Det bör därför, som utredningen föreslår, införas regler om tystnadsplikt i vissa fall för tolkar och översättare som inte är auktoriserade när de anlitas av någon annan än en myndighet. Den nya regleringen bör införas i lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare.

Frågan är då hur en sådan utvidgad tystnadsplikt ska utformas. Utredningen föreslår att tystnadsplikt ska gälla för inte auktoriserade tolkar och översättare som anlitas i samband med ”straffrättsliga förfaranden”. Regeringen anser att det är mindre lämpligt att koppla tystnadsplikten till ett begrepp som straffrättsliga förfaranden, vilket inte är definierat i författning. Detta gäller i synnerhet som en överträdelse av tystnadsplikten kan leda till straffansvar för brott mot tystnadsplikten enligt 20 kap. 3 § BrB. Det är lämpligare att koppla tolkens eller översättarens tystnadsplikt till det uppdrag som han eller hon har haft vid en överläggning mellan den misstänkte och försvararen eller i övrigt vid förberedandet av försvaret.

Det bör slutligen, som utredningen framhåller, uppställas ett krav på att tolken ska vara yrkesmässigt anlita. Annars skulle t.ex. en anhörig som hjälper till med tolkning vid ett möte kunna omfattas. En så omfattande tystnadsplikt, under straffansvar, är enligt regeringens bedömning inte motiverad. Den synpunkt som *Hovrätten över Skåne och Blekinge* lämnar om tillämpningsområdet avser regeringen att återkomma till i ett annat sammanhang.

6.6 Överprövning av beslut om tolkning och översättning

6.6.1 Direktivets regler om att angripa ett beslut om tolkning och översättning

Enligt artiklarna 2.5 och 3.5 i direktivet ska medlemsstaterna se till att misstänkta eller tilltalade, i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning, har rätt att angripa ett beslut om att det inte finns något behov av tolkning eller översättning av handlingar eller avsnitt i handlingar. Vidare ska misstänkta eller tilltalade, i de fall tolkning eller översättning har tillhandahållits, kunna klaga på att tolkningens eller översättningens kvalitet är otillräcklig för att garantera att förfarandena går rättvist till. Av direktivets ingress framgår att rätten att kunna angripa beslut om att det inte finns något behov av tolkning inte innebär att medlemsstaterna är skyldiga att ha något särskilt system eller klagomålsförfarande genom vilket ett sådant beslut kan angripas. Vidare anges att rätten att kunna angripa ett beslut inte bör äventyra de tidsfrister som gäller för verkställighet av en europeisk arresteringsorder (skäl 25). Om tolkningens kvalitet anses otillräcklig för att garantera rätten till en rättvis rättegång framgår att de behöriga myndigheterna bör ha möjlighet att ersätta den utsedda tolken (skäl 26 i direktivets ingress).

6.6.2 Nuvarande ordning för överprövning av beslut i fråga om tolkning och översättning

Om det under en pågående rättegång framkommer omständigheter som tyder på att tolkningen inte håller tillräckligt hög kvalitet har rätten möjlighet att byta ut tolken.

En part som är missnöjd med ett beslut som rätten fattat i fråga om tolkning får överklaga beslutet endast i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut (49 kap. 3 § andra stycket RB). Om en tolk inte har anlåtats när det har behövts eller tolkningen har varit undermålig kan det utgöra rättegångsfel (jfr NJA 1974 s. 221). Det är rimligt att anta att detsamma gäller även i fråga om översättning. Om ett rättegångsfel har förekommit kan det bli fråga om att undanröja domen eller beslutet på grund av domvilla och återförvisa målet till underinstansen för förnyad prövning eller att läka rättegångsfelet i den högre instansen. Om en tolk har avgett en falsk utsaga och utsagan kan antas ha inverkat på utgången i ett brottmål, får resning beviljas till förmån för den tilltalade (58 kap. 2 § 3 RB)

Ett beslut som har fattats av en åklagare när han eller hon är förundersökningsledare kan överprövas av en högre åklagare. Möjligheterna att överpröva ett åklagarbeslut är ett utflöde av bestämmelserna i 7 kap. 2 och 5 §§ RB. Riksåklagaren, överåklagare och vice överåklagare får enligt 7 kap. 5 § RB överta uppgifter som ska utföras av en lägre åklagare. Ett sådant övertagande innebär att den högre åklagaren träder in i den lägre åklagarens ställe och övertar ansvaret för åklagaruppgiften. Alla åklagarbeslut i ett straffprocessuellt förfarande kan överprövas. Ett beslut som kan prövas av domstol tas dock normalt inte upp till överprövning. Ett övertagande av ett ärende med stöd av 7 kap. 5 § RB kan avse hela den fortsatta handläggningen eller en viss begränsad åklagaruppgift i ärendet. I det senare fallet återlämnas ärendet ofta efter den högre åklagarens beslut till den lägre åklagarnivån.

Ett beslut under en förundersökning där en polis är förundersökningsledare kan alltid underställas en åklagare för förnyad prövning. En åklagare kan närsomhelst ta över ledningen av en förundersökning.

6.6.3 Den svenska regleringen motsvarar direktivets krav

Regeringens bedömning: Den nuvarande ordningen för att överpröva beslut i fråga om tolkning och översättning uppfyller direktivets krav.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna ställer sig bakom utredningens bedömning eller har ingen invändning mot den. *Åklagarmyndigheten* menar att eftersom möjligheterna att begära överprövning av en åklagares beslut inte är lagreglerade utan utvecklats genom praxis kan det ifrågasättas om förfarandet är förenligt med direktivets krav att rätten att angripa ett beslut ska ske i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning. *Myndigheten* menar att kravet i

stället bör tillgodoses i enlighet med reglerna i 23 kap. 18 och 19 §§ RB. Myndigheten ifrågasätter dock om rättens möjligheter att pröva en anmälan enligt 23 kap. 19 § RB om brister i utredningen m.m. omfattar även brister beträffande tolkning och översättning. *Sveriges advokatsamfund* menar att ett beslut av åklagare under förundersökning om att inte efterkomma en begäran om tolkning eller översättning bör kunna överklagas till domstol i stället för att en överordnad åklagare ska överpröva beslutsfattarens bedömning. Möjligheterna för en misstänkt eller tilltalad att begära rättens prövning av brister i utredningen eller begära att förundersökningen ska kompletteras enligt 23 kap. 19 § RB är inte tillräckliga. Samfundet anser vidare att en domstols beslut angående tolkning och översättning måste kunna överklagas särskilt och inte endast i samband med överklagande av en dom eller ett slutligt beslut. *Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet* lämnar liknande synpunkter. Fakultetsnämnden anför också att om den misstänkte hävdar att något tolkats eller översatts felaktigt måste det finnas möjlighet att få en ny översättning.

Skälen för regeringens bedömning

Beslut fattat av en domstol

I likhet med utredningen anser regeringen att det system som finns i dag där tolkar och översättare som inte håller tillräckligt hög kvalitet kan bytas ut, i förening med den praxis som finns när det gäller rättegångsfel fungerar väl och uppfyller direktivets krav. Regeringen konstaterar att *Sveriges advokatsamfunds* och *Juridiska fakultetsnämndens vid Stockholms universitet* synpunkt att det borde vara möjligt att överklaga ett beslut i fråga om tolkning och översättning särskilt skulle innebära ett avsteg från huvudregeln enligt RB att beslut som inte är slutliga får överklagas endast i samband med överklagande av en dom eller ett slutligt beslut. I vissa fall har det ändå ansetts att beslut ska få överklagas särskilt, t.ex. när det av processekonomiska eller verkställighetskäl är angeläget att nå slutlig klarhet i en fråga. Några sådana skäl finns inte här.

Beslut fattat av en åklagare eller polis som förundersökningsledare

Ett beslut som har fattats av en åklagare i hans eller hennes egenskap av förundersökningsledare i en fråga om tolkning och översättning kan överprövas av en högre åklagare. *Åklagarmyndigheten* ifrågasätter om detta förfarande är förenligt med direktivets krav sett i ljuset av att förfarandet inte framgår av nationell lagstiftning utan endast av praxis (jfr artiklarna 2.5 och 3.5 i direktivet). Regeringen konstaterar dock att det vid genomförande av ett direktiv, enligt EU-domstolens praxis, inte krävs att bestämmelserna i direktivet återges ordagrant i uttryckliga och specifika författningsbestämmelser (se t.ex. mål C-131/88 Kommissionen mot Tyskland, REG 1991 I-825, punkt 6). Det avgörande är att det i nationell rätt läggs fast en rättslig ram som garanterar att direktivet tillämpas fullt ut på ett tillräckligt klart och precist sätt. Som utredningen konstaterar är förfarandet med överprövning väletablerat. Den svenska ordningen uppfyller enligt regeringens bedömning EU-

rättens krav på klarhet och precision. Förfarandet innebär att en överprövning sker av en fristående högre åklagare, vilket är tillräckligt för att uppfylla direktivets krav. Det finns därför inte skäl att som *Sveriges advokatsamfund* föreslår införa en möjlighet att överklaga en åklagares beslut under förundersökningen till domstol.

En förundersökning kan om saken är av enkel beskaffenhet ledas av polisen (se 23 kap. 3 § RB). I sådana fall finns inte något överprövningsförfarande. Som utredningen konstaterar kan en åklagare alltid överpröva polismyndighetens beslut i samband med att förundersökningsuppdraget redovisas. Härigenom uppfyller den svenska ordningen direktivets krav även för dessa fall.

6.7 Tolkning och översättning vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder

6.7.1 Direktivet och nuvarande ordning vid verkställighet av en europeisk arresteringsorder

Direktivet innehåller inte bara regler om rätten till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden utan även om förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder (artikel 1). Vid förfaranden som gäller verkställighet av en europeisk arresteringsorder ska den verkställande medlemsstaten se till att dess behöriga myndigheter tillhandahåller tolkning på samma sätt som i ett straffrättsligt förfarande för personer som omfattas av sådana förfaranden och som inte talar eller förstår förfarandespråket (artikel 2.7).

Vid förfarandena ska den verkställande medlemsstaten även se till att dess behöriga myndigheter tillhandahåller en skriftlig översättning av denna handling till den person som omfattas av sådana förfaranden och som inte förstår det språk på vilket den europeiska arresteringsordern är upprättad, eller till vilket den har översatts av den utfärdande medlemsstaten (artikel 3.6). Som ett undantag från den generella bestämmelsen i 3.6 får en muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning, under förutsättning att en sådan muntlig översättning eller sammanfattning inte förhindrar att förfarandena går rättvist till (artikel 3.7).

Bestämmelserna om en europeisk arresteringsorder har sin grund i ett inom EU i juni 2002 antaget rambeslut. Sverige har genomfört bestämmelserna i rambeslutet framför allt genom lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder (arresteringsorderlagen). Lagen reglerar överlämnande från Sverige. Den innehåller regler för åklagares och domstolars handläggning av ärenden om överlämnande. Vid förfarandet tillämpas bestämmelserna om förundersökning i brottmål och domstols handläggning i brottmål, om inte annat sägs i lagen (4 kap. 3 § andra stycket respektive 5 kap. 2 § första stycket).

6.7.2 Den svenska ordningen uppfyller direktivets krav

Regeringens bedömning: Direktivet föranleder inte några ytterligare lagändringar vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning: Vid en utredning enligt arresteringsorderlagen tillämpas bestämmelserna om förundersökning i brottmål. Vid en domstols handläggning tillämpas reglerna om handläggning i brottmål. Som framgår av avsnitten 6.1.3 och 6.2.3 ovan lämnar regeringen förslag till nya bestämmelser om tolkning och översättning som motsvarar direktivets krav, såväl vad gäller förfarandet under förundersökning som i domstol. De nya reglerna kommer således att vara tillämpliga även under förfaranden enligt arresteringsorderlagen. Några ytterligare lagändringar för att möta direktivets krav för dessa förfaranden behövs inte.

6.8 Övriga frågor

Regeringens bedömning: Den svenska ordningen avseende förfaranden för att ta reda på tolkbehov, användande av fjärrtolkning, register över tolkar och translatorer, krav på anteckningar samt utbildning av domare, åklagare och övriga personal i rättsväsendet motsvarar direktivets krav.

Utredningens bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna invänder mot utredningens bedömning.

Skälen för regeringens bedömning

Förfaranden för att ta reda på tolkbehov

Enligt artikel 2.4 i direktivet ska medlemsstaterna se till att det finns ett förfarande eller en mekanism för att kontrollera huruvida misstänkta eller tilltalade talar och förstår förfarandespråket och om de behöver tolk. Detta innebär att den behöriga myndigheten på lämpligt sätt, t.ex. genom att tillfråga de misstänkta eller tilltalade, ska klargöra om de talar och förstår förfarandespråket och om tolk behövs (skäl 21 i ingressen till direktivet).

Det finns inte några särskilda författningsbestämmelser i svensk rätt som reglerar förfarandet för att ta reda på om en misstänkt eller tilltalad har ett behov av tolk. Som utredningen redovisar finns det dock rutiner hos t.ex. polis och åklagare för att uppmärksamma ett eventuellt tolkbehov. I samband med en häktningsframställning eller en ansökan om stämning till domstolen anger åklagaren om det finns ett tolkbehov och på vilket språk. Rätten har ett eget ansvar att utröna om behov av tolk finns.

Regeringen delar utredningens bedömning att de befintliga rutinerna hos domstolarna och de myndigheter som bedriver förundersökning är tillräckliga för att ta reda på om det finns ett tolkbehov. Det finns inte skäl att föreslå några ytterligare åtgärder rörande denna fråga.

Fjärrtolkning

I artikel 2.6 i direktivet anges att när det är lämpligt får sådan kommunikationsteknik som videokonferenser, telefon eller internet användas, förutom i de fall det är nödvändigt att tolken är fysiskt närvarande för att garantera att förfarandena går rättvist till.

Huvudregeln enligt 5 kap. 10 § RB är att parter och andra som ska delta i ett sammanträde inför rätten ska infinna sig personligen i rättssalen eller där sammanträdet hålls. Rätten får dock besluta att part eller annan som ska delta i sammanträde inför rätten ska delta genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring. Ett deltagande genom ljudöverföring eller ljud- och bildöverföring får inte ske om det är olämpligt med hänsyn till ändamålet med personens inställelse och övriga omständigheter. Paragrafen gäller alla som ska delta i sammanträdet, dvs. även tolkar.

Utredningen anser att gällande regelverk är anpassat för den avvägning som är föreskriven i direktivet för fjärrtolkning. Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning.

Register över tolkar och translatorer

I direktivet anges att för att främja en ändamålsenlig tolkning och översättning och en effektiv tillgång till detta, ska medlemsstaterna sträva efter att upprätta ett eller flera register över självständiga tolkar och översättare som har lämpliga kvalifikationer. När ett sådant eller flera sådana register upprättats ska, om lämpligt, det eller de göras tillgängliga för försvarare och relevanta myndigheter (artikel 5.2). Kammarkollegiet för redan i dag ett register över auktoriserade tolkar och translatorer samt grundutbildade tolkar. En sökfunktion för registret finns tillgänglig för allmänheten på kollegiets hemsida. Regeringen delar utredningens bedömning att direktivets uppmaning tillgodoses genom de register som finns och som är sökbara för allmänheten.

Utbildning av domare, åklagare och övrig personal i rättsväsendet

I direktivet anges att medlemsstaterna utan att det påverkar rättsväsendets oberoende eller olikheter eller det sätt på vilket rättsväsendet är organiserat i unionen ska kräva att de ansvariga för utbildning av domare, åklagare och övrig personal på rättsliga myndigheter särskilt uppmärksammar de särskilda förhållanden som råder vid kommunikation via tolk för att garantera en effektiv och ändamålsenlig kommunikation (artikel 6).

Hos åklagar- och polismyndigheterna tas den särskilda situation som gäller vid tolkning upp i samband med utbildning i förhörsteknik. Vad en domare har att tänka på när en tolk uppträder i rätten har gjorts till en del av den särskilda domarutbildningen. Domstolsakademien överväger även en mer systematisk utbildning i tolkfrågor för fiskaler med början våren

2013. Någon centralt anordnad utbildning för andra personalkategorier finns i dagsläget inte.

I utredningen föreslås att frågan om utbildningsinsatser på detta område uppmärksammas i regeringens styrning av myndigheterna. Regeringen anser det vara angeläget att domare, åklagare och övrig personal i rättsväsendet ges utbildning i de avseenden som direktivet föreskriver. Det är redan i dag en del av regeringens styrning av myndigheterna. Regeringen bedömer att den svenska ordningen uppfyller direktivets krav.

Krav på anteckningar

Enligt artikel 7 i direktivet ska medlemsstaterna se till att det antecknas att det har hållits förhör eller förhandling med den misstänkte eller tilltalade med hjälp av tolk enligt artikel 2. Det ska också antecknas om en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning av väsentliga handlingar har tillhandahållits enligt artikel 3.7 eller om en person har avsat sig rätten till översättning enligt artikel 3.8. Anteckningarna ska ske genom det förfarande som gäller enligt den berörda medlemsstatens lagstiftning.

Enligt 23 kap. 21 § RB ska vid förundersökning protokoll föras över vad som förekommit av betydelse för utredningen. Närmare bestämmelser om protokoll och anteckningar vid förundersökning finns i 20–25 §§ förundersökningskungörelsen (1947:948). I 20 § i kungörelsen anges ett antal uppgifter som ska antecknas i protokollet. Till exempel ska det anges i förhørsutskriften om en tolk har varit närvarande vid förhöret.

Vad som ska antecknas i domstol regleras i 6 kap. RB. Av bestämmelserna framgår att register ska föras över alla mål och att det i registret ska antecknas bl.a. de åtgärder som vidtagits med målet (6 kap. 1 § RB). Vid ett sammanträde ska det antecknas bl.a. vilka som deltar i sammanträdet och det som i övrigt förekommit vid sammanträdet i den mån det kan ha betydelse för parterna eller för högre rätt att det antecknas (6 kap. 3 § första stycket 2 och 9 RB). Om en tolk har varit närvarande vid en förhandling ska det alltså antecknas. Beslut och handläggningsåtgärder av någon betydelse under rättegången ska protokollföras eller på annat sätt dokumenteras skriftligt.

Den nuvarande ordningen innebär att uppgifter om en tolk har varit närvarande vid ett förhör med en misstänkt eller en tilltalad antecknas i förundersökningsprotokollet och i anteckningar från en förhandling i domstol. Regeringen bedömer att nuvarande ordning får anses innebära att en domstols beslut angående översättning, t.ex. att översättning ska ske muntligen, ska dokumenteras. Som har berörts ovan i avsnitt 6.2.3 saknar en avsägelse av rätt till översättning avgörande betydelse enligt den svenska ordningen och det finns därför inte skäl att behandla anteckningskravet i denna del. Den svenska regleringen motsvarar således direktivets krav.

7 Ikraftträdande m.m.

Regeringens förslag och bedömning: De föreslagna lagändringarna ska träda i kraft den 1 oktober 2013. Det finns inte något behov av övergångsbestämmelser.

Utredningens förslag och bedömning överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans invänder mot förslaget eller bedömningen.

Skälen för regeringens förslag och bedömning: Enligt direktivet ska medlemsstaterna sätta i kraft lagar och andra författningar som är nödvändiga för att införliva direktivet senast den 27 oktober 2013 (artikel 9). Lagförslagen bör därför träda i kraft den 1 oktober 2013.

Av allmänna processrättsliga principer följer att nya processuella regler blir tillämpliga omedelbart. Det innebär att nya regler ska tillämpas på varje processuell företeelse som inträffar efter det att regleringen trätt i kraft. De föreslagna ändringarna i rättegångsbalken och lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare blir alltså tillämpliga även i pågående mål och ärenden hos berörda myndigheter.

Det finns därför inte något behov av övergångsbestämmelser.

8 Konsekvenser av förslagen

Regeringens bedömning: Förslagen kan antas leda till ökad rättssäkerhet för enskilda och till ökade förutsättningar för rättsligt samarbete mellan Sverige och övriga medlemsstater i EU. De ekonomiska konsekvenserna är svåruppskattade, men bedömningen görs att eventuella kostnadsökningar rymms inom befintliga anslag. Regeringen avser dock att följa frågan vidare.

Utredningens bedömning överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Utredningen bedömer att förslagen innebär kostnadsökningar för domstolarna och de brottsutredande myndigheterna och att kostnadsökningarna bör täckas av ökade anslag. Utredningen framhåller dock att de ekonomiska konsekvenserna är mycket svårbedömda och att den analys som gjorts inte kan ses som annat än en mycket grov uppskattning.

Remissinstanserna: De remissinstanser som yttrar sig särskilt över de ekonomiska konsekvenserna anser att förslagen kommer att innebära kostnadsökningar. Bland dessa remissinstanser finns flera domstolar, *Domstolsverket*, *Åklagarmyndigheten*, *Ekobrottsmyndigheten*, *Rikspolisstyrelsen*, *Kustbevakningen*, *Skatteverket* och *Tullverket*.

Skälen för regeringens bedömning: De förslag som regeringen lägger fram syftar till en förbättrad tolkning och översättning i brottmål. Förslagen kan antas leda till en ökad rättssäkerhet för enskilda samt att misstänkta och tilltalade får en ökad förståelse för rättsprocessen och ett

större förtroende för rättsväsendets myndigheter. Det kan inte uteslutas att antalet överklagade avgöranden i någon mån kommer att minska till följd av dessa förbättringar, vilket skulle leda till minskade kostnader för rättsväsendet i stort.

För att det rättsliga samarbetet i EU och principen om ömsesidigt erkännande ska fungera krävs att medlemsstaterna har fullt förtroende för varandras rättssystem. För att stärka förtroendet är det viktigt att det i alla medlemsstater i EU finns grundläggande rättssäkerhetsgarantier. Genomförandet av direktivet är ett steg i arbetet att åstadkomma detta. I ett längre perspektiv kommer de förslag som nu läggs fram att bidra till att det rättsliga samarbetet inom EU underlättas.

När det gäller de ekonomiska konsekvenserna kan regeringen konstatera att förslagen i flera avseenden endast innebär en lagreglering av en ordning som redan tillämpas vid domstolar och brottsutredande myndigheter. Detta gäller framför allt i fråga om tolkning. I fråga om översättning innebär förslaget en skyldighet att översätta handlingar i vissa fall. Även översättning av handlingar förekommer dock redan i dag. Förslaget medger dessutom att översättning under vissa förutsättningar kan göras muntligen. Kravet på översättning kan därför ofta tillgodoses med hjälp av de tolkar som ändå anlitas. Regeringen kan dock instämma i utredningens bedömning att effekterna av förslagen är svåra att bedöma och att utfallet kommer att visa sig först sedan reglerna varit i kraft en tid. Det är inte heller helt klart var i rättskedjan eventuella kostnadsökningar kommer att hamna. Sannolikt kommer kostnaderna även att förändras över tid. Initiala kostnader kan förekomma men dessa kommer, i takt med att rutiner och verksamhetsstöd utvecklas, att kunna minska eller undvikas. Utifrån det underlag som finns tillgängligt gör regeringen bedömningen att de ekonomiska konsekvenserna av förslagen om tolkning och översättning inte kommer att bli så stora att det bör påverka respektive anslag. Eventuella merkostnader ryms således inom befintliga anslag. Det kan dock finnas anledning att följa frågan vidare. Konsekvenserna av förslaget om slopad återbetalningsskyldighet och möjlighet för en enskild att få tolkkostnader ersatta bedöms som försumbara.

9 Författningskommentar

9.1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

5 kap. 6 §

Om en part, ett vittne eller någon annan som ska höras inför rätten inte behärskar svenska, får en tolk anlitas att biträda rätten. Om en misstänkt i ett brottmål inte behärskar svenska, ska en tolk anlitas vid ett sammanträde inför rätten.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att biträda som tolk i målet. I annat fall ska en annan lämplig person förordnas. Om det vid domstolen finns en allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska han eller hon anlitas.

Det som föreskrivs i första stycket om den som inte behärskar svenska ska också gälla den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är lämpligt, får ett tekniskt hjälpmedel användas i stället för att en tolk anlitas.

Den som står i ett sådant förhållande till saken eller till en part att det kan anses minska hans eller hennes tillförlitlighet, får inte anlitas som tolk.

Bestämmelser om anställande av allmän tolk och om anlitan av tolk för den som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

I paragrafen anges förutsättningarna för anlitan av tolk i domstol. Övervägandena finns i avsnitten 6.1.3 och 6.3.3. Ändringarna genomför delvis artiklarna 2 och 5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 2010/64/EU om rätt till tolkning och översättning i straffrättsliga förfaranden.

I *första stycket andra meningen* införs en skyldighet att anlita en tolk om den misstänkte i ett brottmål inte behärskar svenska. Begreppet misstänkt omfattar även den som är tilltalad. Frågan om anlitan av tolk när det gäller misstänkta och tilltalade i brottmål ska alltså avgöras med tillämpning av den nya bestämmelsen. Syftet med regleringen är att tillförsäkra den misstänkte eller tilltalade en rättvis rättegång såvitt avser möjligheten att följa sammanträdet och försvara sig vid detta på ett språk som han eller hon talar och förstår. Tolken uppgift är inte endast att bistå med tolkning under förhöret med den misstänkte eller tilltalade utan under hela sammanträdet inför rätten. Bestämmelsen är tillämplig vid varje sammanträde inför rätten som den misstänkte eller tilltalade kallats till. I vilka fall den misstänkte eller tilltalade inte ska anses behärska svenska, och ett tolkbehov alltså ska anses föreligga, får avgöras med beaktande av omständigheterna i det enskilda fallet. Någon förändring i förhållande till hur tolkbehovet hittills har avgjorts är inte avsedd. Det krävs inte att en tolk anlitas i varje situation då den misstänkte eller tilltalade inte har svenska som modersmål. I vissa fall kan en misstänkt eller tilltalad, som visserligen inte har svenska som modersmål, behärska svenska så pass väl att det är enklare att kommunicera på svenska än att ha tolkning till hans eller hennes modersmål. Om en tolk anlitas bör tolkning i första hand ske till den misstänktes eller tilltalades modersmål. Om tolkning till modersmålet inte kan tillhandahållas, är det tillräckligt att tolkning sker till ett annat språk som den misstänkte eller tilltalade behärskar tillräckligt väl för att han eller hon att kunna försvara sig och få en rättvis rättegång. Den nya skyldigheten att anlita tolk för misstänkta och tilltalade i brottmål är inte avsedd att medföra några förändringar av förutsättningarna för anlitan av tolk för personer som omfattas av bestämmelsen i styckets första mening. I *första stycket första meningen* görs den konsekvensändringen att uttrycket ”ej mäktig svenska språket” ersätts av ”inte behärskar svenska”.

Bestämmelsen i *andra stycket första meningen* är ny och anger att rätten ska, om det är möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad att biträda som tolk i målet. Bestämmelsen syftar till att säkerställa att de tolkar som anlitas har en hög kompetens för uppgiften. Regler om auktorisation av tolkar finns i förordningen om auktorisation av tolkar och översättare. Tolkar får auktoriseras avseende ett eller flera främmande språk eller det svenska teckenspråket. En tolk som är auktoriserad benämns auktoriserad tolk. Det nya kompetenskravet gäller

generellt och inte bara i brottmål. Kompetenskravet är tillämpligt inte bara när tolkning ska ske till och från svenska enligt första stycket utan även när tolkning ska ske för personer med hörselnedsättning eller talsvårigheter enligt tredje stycket. Det är givetvis eftersträvansvärt att den auktoriserade tolk som anlitas har specialistkompetens för tolkning inom rättsväsendet (s.k. rättstolk). Något krav på detta ställs dock inte. Med hänsyn till att det råder brist på auktoriserade tolkar i vissa delar av landet och i vissa språk kan det ibland uppstå svårigheter att förordna en auktoriserad tolk. Det åligger dock rätten att göra ansträngningar för att få tillgång till en auktoriserad tolk. Om en auktoriserad tolk inte kan anlitas till ett planerat sammanträde, får domstolen väga fördelarna med att tolken är auktoriserad mot konsekvenserna av att sammanträdet senareläggs till en tidpunkt då en auktoriserad tolk finns tillgänglig. Domstolen får inte vid varje fördröjning avstå från att anlita en auktoriserad tolk. Även i de fall domstolen anlitar en tolk som inte är auktoriserad är det viktigt att en för uppdraget så kompetent person som möjligt förordnas. Kravet på att, om möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad är inte tillämpligt när det vid domstolen finns en allmän tolk i det språk som behöver tolkas. I sådant fall ska han eller hon anlitas.

I *tredje stycket* regleras förutsättningarna för biträde av tolk när den som ska höras har en hörselnedsättning eller talsvårigheter. Om det är en misstänkt i ett brottmål som har en hörselnedsättning eller talsvårigheter är rätten skyldig att anlita tolk. I andra fall får rätten anlita tolk. Det kan t.ex. vara fråga om en teckentolk. Även i dessa fall gäller kravet på att, om möjligt, förordna en tolk som är auktoriserad. I många fall kan dock det behov av stöd som en person med hörselnedsättning eller talsvårigheter har, tillgodoses genom användande av tekniska hjälpmedel, t.ex. hörselslinga. I den nya lagtexten anges att sådana hjälpmedel, om det är lämpligt, får användas i stället för att tolk anlitas. Innan rätten fattar beslut i en sådan fråga kan det vara lämpligt att ge personen med hörselnedsättning eller talsvårigheter tillfälle att ange sin inställning.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

23 kap. 16 §

I fråga om användande av tvångsmedel under förundersökningen gäller 24–28 kap.

I fråga om tolk och översättning av handlingar under förundersökningen tillämpas 5 kap. 6 och 8 §§ samt 33 kap. 9 §. Undersökningsledaren beslutar i dessa frågor.

I paragrafen anges vad som gäller under förundersökning i fråga om dels användande av tvångsmedel, dels tolkning och översättning. Övervägandena finns i avsnitten 6.1.3 och 6.3.3. Förslaget genomför delvis artiklarna 2, 3 och 5 i direktivet.

I *andra stycket*, som är nytt, regleras förutsättningarna för tolkning vid förhör och översättning under förundersökningen. I fråga om tolkning görs en hänvisning till 5 kap. 6 och 8 §§ RB. Vid förhör under förundersökningen med den som är misstänkt för brott gäller således ett obligatoriskt tolkkrav. För att anses som misstänkt ska en underrättelse om skäligen misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § RB ha skett.

Bestämmelsen är tillämplig till dess att förundersökningen har avslutats när det gäller den misstänkte. Vid förhör med annan än den som har underrättats om skäligen misstanke för brott medför hänvisningen till 5 kap. 6 § RB att tolk får förordnas, vilket är en kodifiering av den praxis som tillämpats av de brottsutredande myndigheterna. I fråga om ersättning till tolken tillämpas bestämmelserna i 5 kap. 8 § RB. Även reglerna i 33 kap. 9 § RB om översättning av en handling i brottmål blir genom hänvisning tillämpliga under förundersökningen. Den obligatoriska regeln om översättning under förundersökningen tillämpas från den tidpunkt någon har underrättats om skäligen misstanke om brott enligt 23 kap. 18 § RB. Den fakultativa regeln om översättning under förundersökningen utgör en kodifiering av praxis vid brottsutredande myndigheter. Som utgångspunkt ska det vara den myndighet där utredningen pågår när översättningsbehovet aktualiseras som också ansvarar för en eventuell översättning. Normalt ansvarar alltså polismyndigheten för översättning av material från förundersökningen. Om däremot en begäran om översättning av en handling som finns i förundersökningsprotokollet kommer in till domstolen efter att åtal väckts, blir det domstolen som ansvarar för att en översättning görs.

Beslut i frågor om tolkning och översättning fattas av undersökningsledaren.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

31 kap. 1 §

Om den tilltalade döms för brottet i ett mål där åklagaren för talan, ska den tilltalade ersätta staten för det som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalade ska också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller henne till rätten och för kostnaden för blodprovstagning, blodundersökning, urinprovstagning och urinundersökning som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning om brottet.

Ersättningskyldigheten omfattar dock inte kostnader som inte skäligen varit motiverade för utredningen, eller kostnader som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne. Ersättningskyldigheten omfattar inte heller det som betalats i ersättning till en försvarare för utlägg för tolkning av överläggning med den tilltalade.

Den tilltalade är inte i annat fall än som avses i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än det som han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619). Det som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Det belopp som den tilltalade ska betala får sättas ned eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss gräns som regeringen fastställt, ska han eller hon inte vara ersättningskyldig.

Paragrafen innehåller bestämmelser om skyldighet för en tilltalad som döms för brott att ersätta vissa av statens kostnader i målet. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.2. Ändringarna genomför delvis artikel 4 i direktivet.

I ett tillägg i *andra stycket* anges ytterligare kostnader som undantas från den tilltalades återbetalningsskyldighet. Undantaget gäller kostnader för staten bestående i ersättning som betalats till en offentlig försvarare för utlägg för tolkning av överläggningar med den tilltalade. Om försvararen har haft utlägg för tolkning i andra situationer än överläggningar med den tilltalade är kostnader som staten därigenom förorsakats inte i och för sig undantagna från återbetalningsskyldigheten. För att rätten ska kunna beräkna återbetalningsskyldigheten på ett korrekt sätt är det viktigt att försvararen i kostnadsräkningen redovisar sina kostnader på ett sådant sätt att utlägg för tolkning vid överläggningar med den tilltalade enkelt kan urskiljas.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

31 kap. 2 §

Om den tilltalade frikänns i ett mål, där åklagaren för talan eller om ett åtal som väckts av åklagaren avvisas eller avskrivs, kan rätten besluta att den tilltalade ska få ersättning av allmänna medel för sina kostnader för försvarare, för rådgivning enligt rätts hjälpslagen (1996:1619) och för bevisning under förundersökningen eller i rättegången, under förutsättning att kostnaderna skäligen varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt.

Den tilltalade kan också få ersättning för inställelse inför rätten. Sådan ersättning betalas enligt föreskrifter som meddelas av regeringen.

Om den tilltalade döms för brottet, kan han eller hon få ersättning av allmänna medel för kostnader för tolkning av överläggning med försvararen som skäligen varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt och för andra kostnader som avses i första eller andra stycket och som vållats honom eller henne genom fel eller försummelse av åklagaren.

Paragrafen reglerar förutsättningarna för en tilltalad att i mål där åklagaren för talan få ersättning av staten för kostnader. Övervägandena finns i avsnitt 6.4.2. Ändringarna genomför delvis artikel 4 i direktivet.

Genom ett tillägg i *tredje stycket* införs en möjlighet för den som döms för ett brott att få kostnader för tolkning ersatta av staten. De tolkkostnader som berättigar till ersättning enligt den nya bestämmelsen avser tolkning av överläggningar som skett mellan den tilltalade och försvararen. En förutsättning för att ersättning ska tillerkännas den tilltalade är att kostnaderna skäligen har varit motiverade för att den tilltalade skulle kunna ta tillvara sin rätt.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

33 kap. 9 §

Rätten får vid behov översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten. *Rätten är skyldig att översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkte ska kunna ta tillvara sin rätt. Översättningen får göras muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till vad handlingen eller målet rör eller någon annan omständighet.*

Rätten är också skyldig att översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen ska sändas till någon som vistas i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen ska översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten

känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

Den som biträdd med översättning har rätt till skälig ersättning, som betalas av staten.

Första och tredje styckena ska tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

Om det är möjligt ska rätten anlita en översättare som är auktoriserad. I annat fall ska en annan lämplig person anlitas för att utföra översättningen.

Paragrafen reglerar översättning av handlingar i domstol. Övervägandena finns i avsnitten 6.2.3 och 6.3.3. Genom ändringarna genomförs delvis artiklarna 3 och 5 i direktivet.

I första stycket andra meningen införs en ny obligatorisk regel om översättning för vissa fall i brottmål. Rätten är skyldig att översätta en handling i ett brottmål eller de viktigaste delarna av den, om en översättning är av väsentlig betydelse för att den misstänkte ska kunna ta tillvara sin rätt. Begreppet misstänkt omfattar även den som är tilltalad. Med att en översättning ska vara av väsentlig betydelse avses dels att handlingens innehåll ska ha en väsentlig betydelse i målet, dels att översättningen i sig är väsentlig för att den misstänkte ska kunna förstå handlingens innehåll. Om den misstänkte eller tilltalade kan tillgodogöra sig handlingens innehåll på något annat sätt, t.ex. genom att det kan förmedlas till honom eller henne av en anhörig eller försvararen, är en översättning inte av väsentlig betydelse. Handlingen måste ha getts in till rätten eller vara upprättad där för att omfattas av översättningsskyldigheten. Översättningsskyldigheten omfattar inte handlingen i dess helhet, utan endast de delar som är väsentliga för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna ta tillvara sin rätt. Vilka handlingar som måste översättas får avgöras i varje enskilt fall. I direktivet pekas beslut om frihetsberövande, åtal och domar ut. Även andra handlingar, som t.ex. viss skriftlig bevisning eller förhørsutsagor, kan i vissa fall ha en sådan väsentlig betydelse i målet att de kan behöva översättas. I många fall torde behovet av en översättning av bevisning eller annat material i målet vara mindre när den misstänkte eller tilltalade har en försvarare som förstår innehållet i handlingen. Det ankommer på rätten att själv pröva om det finns ett behov av en översättning. I praktiken lär det dock ofta vara så att en fråga om översättning aktualiseras av den misstänkte eller tilltalade eller hans eller hennes försvarare.

I en ny tredje mening i första stycket anges när en översättning får göras muntligen i stället för skriftligen. Bestämmelsen är tillämplig i förhållande till såväl första som andra meningen i första stycket, men däremot inte i förhållande till andra stycket. En översättning får göras muntligen om det inte är olämpligt med hänsyn till vad handlingen eller målet rör eller någon annan omständighet. I många fall kan en muntlig översättning ersätta en skriftlig översättning. Det kan dock vara olämpligt med en muntlig översättning när handlingen innehåller uppgifter om detaljerade eller komplicerade förhållanden som är svåra att tillgodogöra sig genom en muntlig översättning. Om det finns anledning att anta att den misstänkte eller tilltalade på grund av sina personliga förhållanden har svårt att tillgodogöra sig en muntlig översättning, bör en

skriftlig översättning göras. Även andra omständigheter kan vara av betydelse vid valet mellan muntlig eller skriftlig översättning. En muntlig översättning, som t.ex. sker i närvaro av försvararen, kan innebära att den misstänkte eller tilltalade i större utsträckning får möjlighet att ställa frågor och få innehållet förklarat för sig. I vissa fall kan en skriftlig översättning ta så lång tid att utföra att den inte blir användbar för den misstänkte eller tilltalade. Det kan t.ex. röra sig om situationer då tiden för överklagande skulle hinna gå ut.

Hänvisningen i *fjärde stycket* till bestämmelserna i första stycket innebär att de nya reglerna om översättning även gäller beträffande punktskrift. Den tidigare fakultativa regeln om punktskrift blir alltså obligatorisk i vissa situationer. I många fall kan dock överföring till punktskrift ersättas med en muntlig återgivning av texten.

I *femte stycket*, som är nytt, finns ett kompetenskrav i fråga om översättare. Det åligger rätten att göra ansträngningar för att få tillgång till en översättare som är auktoriserad. Regler om auktorisation av översättare finns i förordningen om auktorisation av tolkar och översättare. En översättare som är auktoriserad benämns auktoriserad translator. Om en auktoriserad translator inte är tillgänglig när behovet av översättning uppstår får domstolen väga fördelarna med att översättaren är auktoriserad mot konsekvenserna av att målets handläggning fördröjs till en tidpunkt då en auktoriserad translator finns tillgänglig. Domstolen får inte vid varje fördröjning avstå från att anlita en auktoriserad translator. Även i de fall domstolen anlitar en översättare som inte är auktoriserad är det viktigt att en för uppdraget så kompetent person som möjligt förordnas.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

9.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare

1 §

Denna lag tillämpas på *tolkar* och översättare som

1. anlitas av en myndighet eller ett annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller en kommun svarar,

2. genomgått *sådan prövning som föreskrivs av regeringen* eller den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer, *och*

3. *i andra fall än som avses i 1 och 2, yrkesmässigt anlitas vid överläggning mellan en misstänkt i ett brottmål och hans eller hennes försvarare eller i övrigt vid förberedande av en misstänkts försvar.*

Med kommuner enligt första stycket 1 likställs landsting och kommunalförbund.

Paragrafen innehåller regler om när lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare ska tillämpas. Övervägandena finns i avsnitt 6.5.2. Ändringen genomför delvis artikel 5.3 i direktivet.

I *första stycket 3* införs en bestämmelse som innebär att lagen även ska gälla när en tolk eller översättare i andra fall än som anges i punkterna 1

och 2 yrkesmässigt anlitas för att tolka vid överläggningar mellan den misstänkte och försvararen eller i övrigt vid förberedandet av försvaret. Begreppet misstänkt omfattar även den som är tilltalad. Det handlar i praktiken om tolkar eller översättare som inte är auktoriserade och som anlitas av någon annan än en myndighet, t.ex. en försvarare. Bestämmelsen har tillkommit mot bakgrund av direktivets krav på att tolkar och översättare ska ha tystnadsplikt gällande all den tolkning och översättning som tillhandahålls enligt direktivet. Tystnadsplikten gäller endast när en tolk eller översättare har anlits yrkesmässigt. När t.ex. en anhörig hjälper till med tolkning vid ett möte omfattas han eller hon alltså normalt inte av tystnadsplikten. Tystnadsplikten gäller i de avseenden som regleras i 2 § i lagen.

Övriga ändringar i paragrafen är endast av språklig karaktär.

I

(Lagstiftningsakter)

DIREKTIV

EUROPAPARLAMENTETS OCH RÅDETS DIREKTIV 2010/64/EU

av den 20 oktober 2010

om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden

EUROPAPARLAMENTET OCH EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR
ANTAGIT DETTA DIREKTIV

ningen av lagstiftning skulle underlätta samarbetet mellan
behöriga myndigheter och det rättsliga skyddet av perso-
ners rättigheter.

med beaktande av fördraget om Europeiska unionens funktions-
sätt, särskilt artikel 82.2 andra stycket b,

(2) Den 29 november 2000 antog rådet i enlighet med slut-
satserna från Tammerfors ett åtgärdsprogram för genom-
förande av principen om ömsesidigt erkännande av dom-
mar i brottmål⁽³⁾. I inledningen till programmet anges
att ömsesidigt erkännande "bör göra det möjligt att förs-
tärka samarbetet mellan medlemsstater, men också att
förstärka skyddet av personers rättigheter".

med beaktande av Konungariket Belgiens, Förbundsrepubliken
Tysklands, Republiken Estlands, Konungariket Spaniens, Repu-
bliken Frankrikes, Republiken Italiens, Storhertigdömet Lux-
emburgs, Republiken Ungerns, Republiken Österrikes, Republi-
ken Portugals, Rumäniens, Republiken Finlands och Konungari-
ket Sveriges initiativ⁽¹⁾,

(3) Genomförandet av principen om ömsesidigt erkännande
av beslut vid straffrättsliga förfaranden förutsätter att
medlemsstaterna har förtroende för varandras straffrätts-
liga system. Omfattningen av det ömsesidiga erkännandet
är i hög grad beroende av en rad parametrar, bl.a. meka-
nismer till skydd för misstänkta eller tilltalades rättighe-
ter och gemensamma minimistandarder för att underlätta
tillämpningen av principen om ömsesidigt erkännande.

efter översändande av utkastet till lagstiftningsakt till de natio-
nella parlamenten,

i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet⁽²⁾, och

(4) Ömsesidigt erkännande av beslut vid straffrättsliga för-
faranden kan bara fungera effektivt i en anda av tillit,
där inte endast de rättsliga myndigheterna utan samtliga
aktörer i den straffrättsliga processen likställer avgöran-
den av rättsliga myndigheter i andra medlemsstater med
avgöranden som meddelas i den egna staten, vilket för-
utsätter förtroende inte bara för innehållet i den andra
medlemsstatens bestämmelser, utan också för att de till-
lämpas korrekt.

av följande skäl:

(1) Unionen har satt som mål att bevara och utveckla ett
område med frihet, säkerhet och rättvisa. Enligt ordfö-
randeskapets slutsatser från Europeiska rådets möte i
Tammerfors den 15–16 oktober 1999, särskilt punkt
33, bör principen om ömsesidigt erkännande av domar
och andra beslut av rättsliga myndigheter bli en hörnsten
i det rättsliga samarbetet på det civilrättsliga och det
straffrättsliga området inom unionen, eftersom ett starkt
ömsesidigt erkännande och den nödvändiga tillnärm-

(5) I artikel 6 i den europeiska konventionen om skydd för
de mänskliga rättigheterna och de grundläggande frihe-
terna (nedan kallad *konventionen*) och artikel 47 i Euro-
peiska unionens stadga om de grundläggande rättighe-
terna (nedan kallad *stadgan*) föreskrivs rätten till en rättvis
rättegång. I artikel 48.2 i stadgan garanteras respekt för
rätten till försvar. Detta direktiv respekterar dessa rättig-
heter och bör genomföras i enlighet därmed.

⁽¹⁾ EUT C 69, 18.3.2010, s. 1.

⁽²⁾ Europaparlamentets ståndpunkt av den 16 juni 2010 (ännu ej of-
fentliggjord i EUT) och rådets beslut av den 7 oktober 2010.

⁽³⁾ EGT C 12, 15.1.2001, s. 10.

- (6) Även om samtliga medlemsstater är parter i konventionen, har erfarenheten visat att detta inte alltid räcker för att skapa tillräckligt förtroende för andra medlemsstaters straffrättsliga system.
- (7) Stärkandet av det ömsesidiga förtroendet kräver ett mer enhetligt genomförande av de rättigheter och garantier som fastställs i artikel 6 i konventionen. Det kräver också att man, genom detta direktiv och andra åtgärder, inom unionen vidareutvecklar miniminormer som fastställs i konventionen och stadgan.
- (8) Artikel 82.2 i fördraget om Europeiska unionens funktionssätt sörjer för fastställande av tillämpliga minimiregler i medlemsstaterna för att underlätta det ömsesidiga erkännandet av domar och rättsliga avgöranden samt polisarbete och rättsligt samarbete i sådana straffrättsliga frågor som har en gränsöverskridande dimension. I artikel 82.2 andra stycket b anges "personers rättigheter vid det straffrättsliga förfarandet" som ett av de områden på vilka minimiregler kan fastställas.
- (9) Gemensamma minimiregler bör leda till ökat förtroende för alla medlemsstaters straffrättsliga system, vilket i sin tur bör bidra till ett effektivare rättsligt samarbete i en anda av ömsesidigt förtroende. Sådana gemensamma minimiregler bör fastställas i fråga om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden.
- (10) Den 30 november 2009 antog rådet en resolution om en färdplan för att stärka misstänkta och tilltalades processuella rättigheter vid straffrättsliga förfaranden⁽¹⁾. Färdplanen föreskriver ett steg-för-stegförfarande och påkallar att åtgärder vidtas beträffande rätten till översättning och tolkning (åtgärd A), rätten till information om rättigheter och om åtalet (åtgärd B), rätten till juridisk rådgivning och rättshjälp (åtgärd C), rätten till kommunikation med släktingar, arbetsgivare och konsulära myndigheter (åtgärd D) och särskilda skyddsåtgärder för utsatta misstänkta eller tilltalade personer (åtgärd E).
- (11) I Stockholmsprogrammet, som antogs den 10 december 2009, välkomnade Europeiska rådet färdplanen och införlivade den i Stockholmsprogrammet (punkt 2.4). Europeiska rådet underströk att färdplanen inte är uttömmande genom att uppmana kommissionen att undersöka ytterligare processuella minimirättigheter för misstänkta och tilltalade och bedöma om andra frågor, till exempel oskuldspresumtionen, behöver diskuteras för att förbättra samarbetet på detta område.
- (12) Detta direktiv avser åtgärd A i färdplanen. Det fastställer gemensamma minimiregler att tillämpa i fråga om tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden i syfte att stärka det ömsesidiga förtroendet mellan medlemsstaterna.
- (13) Detta direktiv drar nytta av kommissionens förslag till rådets rambeslut om rätt till tolkning och översättning i brottmål av den 8 juli 2009, och kommissionens förslag till Europaparlamentets och rådets direktiv om rätt till tolkning och översättning i brottmål av den 9 mars 2010.
- (14) Rätten till tolkning och översättning för personer som inte talar eller förstår förfarandespråket följer av artikel 6 i konventionen, såsom den har tolkats i rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna. Detta direktiv främjar tillämpningen av denna rättighet i praktiken. Syftet med detta direktiv är därför att garantera misstänkta eller tilltalade personers rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden för att säkerställa dessa personers rätt till en rättvis rättegång.
- (15) De rättigheter som föreskrivs i detta direktiv bör även tillämpas, såsom nödvändiga uppföljningsåtgärder, på verkställandet av en europeisk arresteringsorder⁽²⁾ inom de gränser som föreskrivs av detta direktiv. De verkställande medlemsstaterna bör sörja för tolkning och översättning för den eftersökta person som inte talar eller förstår förfarandespråket, och de bör stå för kostnaderna för detta.
- (16) I vissa medlemsstater har en annan myndighet än en domstol som är behörig att handlägga brottmål behörighet att utdöma påföljder avseende relativt lindriga överträdelser. Detta kan exempelvis gälla trafikförseelser som begås i stor skala och som eventuellt konstateras till följd av en trafikkontroll. I sådana situationer skulle det vara orimligt att kräva att den behöriga myndigheten säkerställer samtliga rättigheter i enlighet med detta direktiv. I de fall där medlemsstaternas lagstiftning föreskriver att en påföljd för lindriga förseelser kan beslutas av en sådan myndighet, och där en sådan påföljd kan överklagas till en domstol som är behörig att handlägga brottmål, bör detta direktiv därför endast tillämpas på förfaranden vid den domstolen till följd av ett sådant överklagande.

(¹) EUT C 295, 4.12.2009, s. 1.

(²) Rådets rambeslut 2002/584/RIF av den 13 juni 2002 om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGT L 190, 18.7.2002, s. 1).

- (17) Detta direktiv bör säkerställa att kostnadsfritt och lämpligt språkligt stöd tillhandahålls, som möjliggör för misstänkta eller tilltalade personer som inte talar eller förstår förfarandespråket att fullt ut utöva sin rätt till försvar, och garanterar att förfarandena går rättvist till.
- (18) Misstänkta eller tilltalade bör få tolkning utan dröjsmål. När det går en viss tid innan tolkning tillhandahålls bör detta inte utgöra en överträdelse av kravet på att tolkning ska tillhandahållas utan dröjsmål, under förutsättning att den fördröjningen är skälig under de rådande omständigheterna.
- (19) Kommunikation mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare bör tolkas i enlighet med detta direktiv. Misstänkta eller tilltalade bör bl.a. för sin försvarare kunna förklara sina versioner av händelserna, påpeka när de anser att ett uttalande inte är korrekt och göra sin försvarare uppmärksam på fakta som bör läggas fram till deras försvar.
- (20) För att kunna förbereda försvaret bör kommunikation mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare i direkt samband med ett förhör eller en förhandling under förfarandena eller i samband med ett överklagande eller andra framställningar som görs under förfarandet, exempelvis en ansökan om frigivande mot borgen, tolkas i de fall det är nödvändigt för att garantera att förfarandena går rättvist till.
- (21) Medlemsstaterna bör se till att det finns ett förfarande eller mekanism för att klarlägga huruvida de misstänkta eller tilltalade talar och förstår det språk som används vid det straffrättsliga förfarandet och om de behöver tolk. Ett sådant förfarande eller en sådan mekanism innebär att behörig myndighet på lämpligt sätt, t.ex. genom att de misstänkta eller tilltalade tillfrågas, klarlägger huruvida de talar och förstår det språk som används vid det straffrättsliga förfarandet och huruvida de behöver tolk.
- (22) Tolkning och översättning i enlighet med detta direktiv bör tillhandahållas på de misstänkta eller tilltalades modersmål eller ett annat språk som de talar eller förstår och som möjliggör att de fullt ut kan utöva sin rätt till försvar och garanterar att förfarandena går rättvist till.
- (23) Den respekt för rätten till tolkning och översättning som föreskrivs i detta direktiv bör inte äventyra någon annan processuell rättighet som fastställs i nationell rätt.
- (24) Medlemsstaterna bör se till att det går att kontrollera om den tolkning och översättning som tillhandahålls varit tillräcklig, när de behöriga myndigheterna uppmärksammas på problem i specifika fall.
- (25) De misstänkta eller tilltalade eller den person som är föremål för förfaranden som gäller verkställighet av en europeisk arresteringsorder bör ha rätt att angripa beslut om att det inte finns något behov av tolkning, i enlighet med de förfaranden som fastställs i nationell rätt. Denna rättighet innebär inte att medlemsstaterna är skyldiga att ha ett särskilt system eller klagomålsförfarande genom vilket ett sådant beslut kan angripas, och bör inte äventyra de tidsfrister som gäller för verkställighet av en europeisk arresteringsorder.
- (26) Om tolkningens kvalitet anses vara otillräcklig för att garantera rätten till en rättvis rättegång bör de behöriga myndigheterna ha möjlighet att ersätta den utsedda tolken.
- (27) Skyldigheten att visa särskild hänsyn mot misstänkta eller tilltalade som skulle kunna befinna sig i en svag position, särskilt på grund av fysiska funktionsnedsättningar som påverkar deras förmåga att effektivt meddela sig med omvärlden, är en förutsättning för en korrekt rättsskipning. Åklagare, brottsbekämpande myndigheter och rättsliga myndigheter bör därför se till att sådana personer faktiskt kan utöva de rättigheter som anges i detta direktiv, t.ex. genom att beakta varje möjlig sårbarhet som påverkar deras förmåga att följa förfarandet och göra sig förstådda och genom att vidta lämpliga åtgärder för att garantera dessa rättigheter.
- (28) När videokonferenser används för fjärrtolkning bör de behöriga myndigheterna ha möjlighet att använda sig av de verktyg som utvecklas inom ramen för europeisk e-juridik (exempelvis information om de domstolar som har videokonferensutrustning eller handböcker för detta ändamål).
- (29) Detta direktiv bör utvärderas mot bakgrund av de praktiska erfarenheter som görs. Vid behov bör det revideras för att förbättra de säkerhetsgarantier som fastställs i direktivet.

- (30) För att kunna garantera rättvisa förfaranden är det nödvändigt att väsentliga handlingar, eller åtminstone relevanta avsnitt i sådana handlingar, översätts för misstänkta eller tilltalade i enlighet med detta direktiv. Vissa handlingar bör i detta hänseende alltid betraktas som väsentliga handlingar och bör därför översättas, såsom beslut om att frihetsberöva en person, anklagelser eller åtal samt domar. Det ankommer på medlemsstaternas behöriga myndigheter att själva, på eget initiativ eller på begäran av misstänkta eller tilltalade eller deras försvarare, avgöra vilka andra handlingar som är väsentliga för att garantera att förfarandena går rättvist till och som därför också bör översättas.
- (31) Medlemsstaterna bör underlätta tillgången till nationella databaser med information om juridiska översättare och tolkar i de fall det finns sådana databaser. Särskild uppmärksamhet bör i detta sammanhang ägnas målsättningen att ge tillgång till befintliga databaser genom e-juridikportalen, i enlighet med den fleråriga handlingsplanen 2009–2013 för europeisk e-juridik av den 27 november 2008 ⁽¹⁾.
- (32) Detta direktiv bör fastställa minimiregler. Medlemsstaterna bör ha möjlighet att utvidga de rättigheter som fastställs i detta direktiv för att tillhandahålla en högre skyddsnivå även i situationer som inte uttryckligen behandlas i detta direktiv. Skyddsnivån bör aldrig vara lägre än de normer som anges i konventionen eller stadgan, såsom dessa tolkas i rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och Europeiska unionens domstol.
- (33) De bestämmelser i detta direktiv som motsvarar rättigheter som garanteras av konventionen eller stadgan bör tolkas och tillämpas i överensstämmelse med dessa rättigheter, så som de tolkats i relevant rättspraxis från Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och Europeiska unionens domstol.
- (34) Eftersom målet för detta direktiv, nämligen att införa gemensamma minimiregler, inte i tillräcklig utsträckning kan uppnås av medlemsstaterna och det därför, på grund av åtgärdens omfattning och verkningar, bättre kan uppnås på unionsnivå, kan unionen vidta åtgärder i enlighet med subsidiaritetsprincipen i artikel 5 i fördraget om
- Europeiska unionen. I enlighet med proportionalitetsprincipen i samma artikel går detta direktiv inte utöver vad som är nödvändigt för att uppnå detta mål.
- (35) I enlighet med artikel 3 i protokoll (nr 21) om Förenade kungarikets och Irlands ställning med avseende på området med frihet, säkerhet och rättvisa, fogat till fördraget om Europeiska unionen och till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, har dessa medlemsstater meddelat att de önskar delta i antagandet och tillämpningen av detta direktiv.
- (36) I enlighet med artiklarna 1 och 2 i protokoll (nr 22) om Danmarks ställning, fogat till fördraget om Europeiska unionen och till fördraget om Europeiska unionens funktionssätt, deltar Danmark inte i antagandet av detta direktiv, som inte är bindande för eller tillämpligt på Danmark.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Syfte och tillämpningsområde

1. I detta direktiv fastställs bestämmelser om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden och förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder.
2. Den rättighet som avses i punkt 1 ska tillämpas på personer från den tidpunkt när de, genom ett officiellt meddelande eller på annat sätt, av en medlemsstats behöriga myndigheter görs medvetna om att de är misstänkta eller anklagade för att ha begått ett brott fram till dess att förfarandena avslutas, vilket ska förstås som det slutgiltiga avgörandet av frågan om de har begått brottet, inbegripet, i tillämpliga fall, bestämning av påföljd och slutligt avgörande av eventuellt överklagande.
3. I de fall där en medlemsstats lagstiftning föreskriver att en påföljd för mindre förseelser kan beslutas av en annan myndighet än en domstol som är behörig att handlägga brottmål, och där en sådan påföljd kan överklagas till en sådan domstol, ska detta direktiv endast tillämpas på förfaranden vid den domstolen till följd av ett sådant överklagande.

⁽¹⁾ EUT C 75, 31.3.2009, s. 1.

4. Detta direktiv påverkar varken nationell lagstiftning som avser närvaron av försvarare under något skede av det straffrättsliga förfarandet, eller nationell lagstiftning som avser den misstänktes eller tilltalades tillgång till handlingar i samband med straffrättsliga förfaranden.

Artikel 2

Rätt till tolkning

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade som inte talar eller förstår förfarandespråket utan dröjsmål får tolkning under det straffrättsliga förfarandet inför utredande och rättsliga myndigheter, inbegripet under polisförhör, alla domstolsförhandlingar och eventuella nödvändiga interimistiska förfaranden.

2. I de fall där detta är nödvändigt för att garantera att förfarandena går rättvist till ska medlemsstaterna se till att tolkning finns tillgänglig för kommunikationen mellan misstänkta eller tilltalade och deras försvarare i direkt samband med ett förhör eller en förhandling under förfarandena eller i samband med ett överklagande eller andra framställningar som görs under förfarandet.

3. Rätten till tolkning enligt punkterna 1 och 2 inbegriper lämpligt stöd till personer som lider av hörselnedsättning eller talsvårigheter.

4. Medlemsstaterna ska se till att det finns ett förfarande eller en mekanism för att kontrollera huruvida misstänkta eller tilltalade talar och förstår förfarandespråket och om de behöver tolk.

5. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade, i enlighet med de förfaranden som fastställs i nationell lagstiftning, har rätt att angripa ett beslut om att det inte finns något behov av tolkning och, i de fall där tolkning har tillhandahållits, har möjlighet att klaga på att tolkningens kvalitet är otillräcklig för att garantera att förfarandena går rättvist till.

6. När det är lämpligt får sådan kommunikationsteknik som videokonferenser, telefon eller Internet användas, förutom i de fall det är nödvändigt att tolken är fysiskt närvarande för att garantera att förfarandena går rättvist till.

7. Vid förfaranden som gäller verkställighet av en europeisk arresteringsorder ska den verkställande medlemsstaten se till att

dess behöriga myndigheter tillhandahåller tolkning i enlighet med denna artikel för personer som omfattas av sådana förfaranden och som inte talar eller förstår förfarandespråket.

8. Den tolkning som tillhandahålls i enlighet med denna artikel ska hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandena går rättvist till, särskilt genom att garantera att misstänkta eller tilltalade förstår vad de anklagas för och kan utöva sin rätt till försvar.

Artikel 3

Rätt till översättning av väsentliga handlingar

1. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade som inte förstår eller talar förfarandespråket inom rimlig tid får en skriftlig översättning av alla handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att förfarandena går rättvist till.

2. Till väsentliga handlingar hör beslut om frihetsberövande, anklagelser eller åtal samt domar.

3. De behöriga myndigheterna ska besluta om någon annan handling är väsentlig i ett visst ärende. Misstänkta eller tilltalade eller deras försvarare får ge in en motiverad ansökan i detta hänseende.

4. Det ska inte föreligga någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta eller tilltalade ska förstå vad de anklagas för.

5. Medlemsstaterna ska se till att misstänkta eller tilltalade, i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning, har rätt att angripa ett beslut om att det inte finns något behov av översättning av handlingar eller avsnitt i handlingar och, i de fall där en översättning har tillhandahållits, har möjlighet att klaga på att översättningens kvalitet är otillräcklig för att garantera att förfarandena går rättvist till.

6. Vid förfaranden som gäller verkställighet av en europeisk arresteringsorder ska den verkställande medlemsstaten se till att dess behöriga myndigheter tillhandahåller en skriftlig översättning av denna handling till den person som omfattas av sådana förfaranden och som inte förstår det språk på vilket den europeiska arresteringsordern är upprättad, eller till vilket den har översatts av den utfärdande medlemsstaten.

7. Som ett undantag från de allmänna reglerna i punkterna 1, 2, 3 och 6 får en muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning, under förutsättning att en sådan muntlig översättning eller sammanfattning inte förhindrar att förfarandena går rättvist till.

8. Varje avsägelse av rätten till översättning av handlingar som avses i denna artikel ska omfattas av kravet att misstänkta eller tilltalade dessförinnan har fått juridisk rådgivning eller på annat sätt har fått full insikt om konsekvenserna av denna avsägelse, samt att avsägelsen är entydig och har lämnats frivilligt.

9. Översättning som tillhandahålls i enlighet med denna artikel ska hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandena går rättvist till, särskilt genom att misstänkta eller tilltalade förstår vad de anklagas för och har möjlighet att utöva sin rätt till försvar.

Artikel 4

Kostnader för tolkning och översättning

Medlemsstaterna ska stå för de tolknings- och översättningskostnader som uppstår genom tillämpning av artiklarna 2 och 3, oavsett vad som är resultatet av förfarandena.

Artikel 5

Tolkningens och översättningens kvalitet

1. Medlemsstaterna ska vidta konkreta åtgärder för att se till att den tolkning och översättning som tillhandahålls håller den kvalitet som krävs enligt artiklarna 2.8 och 3.9.

2. För att främja ändamålsenlig tolkning och översättning och effektiv tillgång till detsamma ska medlemsstaterna sträva efter att upprätta ett eller flera register över självständiga översättare och tolkar som har lämpliga kvalifikationer. När ett sådant eller flera sådana register upprättats ska, om lämpligt, det eller de göras tillgängliga för försvarare och relevanta myndigheter.

3. Medlemsstaterna ska se till att tolkar och översättare iakttar konfidentialitet i fråga om den tolkning och översättning som tillhandahålls i enlighet med detta direktiv.

Artikel 6

Utbildning

Utan att det påverkar rättsväsendets oberoende eller olikheter i det sätt på vilket rättsväsendet är organiserat i unionen ska medlemsstaterna kräva att de ansvariga för utbildning av domare, åklagare och övrig personal på rättsliga myndigheter som deltar i straffrättsliga förfaranden särskilt uppmärksammar de särskilda förhållanden som gäller vid kommunikation via tolk för att garantera effektiv och ändamålsenlig kommunikation.

Artikel 7

Anteckningar

Om en utredande eller rättslig myndighet har hållit ett förhör eller en förhandling med den misstänkte eller tilltalade med hjälp av en tolk i enlighet med artikel 2, om en muntlig översättning eller sammanfattning av väsentliga handlingar tillhandahålls i enlighet med artikel 3.7, eller om en person har av sagt sig rätten till översättning enligt artikel 3.8 ska medlemsstaterna se till att det antecknas att dessa omständigheter föreligger, vilket ska ske genom det förfarande som gäller för anteckningar enligt den berörda medlemsstatens lagstiftning.

Artikel 8

Klausul om bevarande av skyddsnivån

Ingenting i detta direktiv ska ses som en begränsning av eller ett avsteg från rättigheter och rättssäkerhetsgarantier som följer av den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, av Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna, enligt andra relevanta bestämmelser i internationell rätt eller enligt lagstiftningen i medlemsstater som erbjuder en högre skyddsnivå.

Artikel 9

Genomförande

1. Medlemsstaterna ska sätta i kraft de bestämmelser i lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv senast den 27 oktober 2013.

2. Medlemsstaterna ska till kommissionen överlämna texten till dessa bestämmelser.

3. När en medlemsstat antar dessa bestämmelser ska de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen ska göras ska varje medlemsstat själv utfärda.

Artikel 10

Rapportering

Kommissionen ska senast den 27 oktober 2014 överlämna en rapport till Europaparlamentet och rådet med en bedömning av i vilken utsträckning medlemsstaterna har vidtagit de åtgärder som är nödvändiga för att följa detta direktiv, vid behov åtföljd av lagstiftningsförslag.

Artikel 11

Ikraftträdande

Detta direktiv träder i kraft den tjugonde dagen efter det att det har offentliggjorts i *Europeiska unionens officiella tidning*.

*Artikel 12***Adressater**

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna i enlighet med fördragen.

Utfärdat i Strasbourg den 20 oktober 2010.

På Europaparlamentets vägnar

J. BUZEK

Ordförande

På rådets vägnar

O. CHASTEL

Ordförande

Sammanfattning av betänkandet Tolkning och översättning i straffrättsliga förfaranden (SOU 2012:49)

Inledning

Med ökad rörlighet över gränserna och ökad invandring har Sverige fått ett samhälle som präglas av en kulturell, etnisk och religiös mångfald. Från att vara ett huvudsakligen enspråkigt land talas det i Sverige i dag över 150 olika språk. Även om många är flerspråkiga och behärskar svenska mycket väl, finns det även ett flertal personer som i olika sammanhang kan ha behov av tolkning eller översättning för att kunna förstå eller göra sig förstådda.

I oktober 2010 antogs direktivet (2010/64/EU) om rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet innehåller minimiregler som ska garantera misstänkta och tilltalade personers rätt till tolk och översättning av handlingar vid straffrättsliga förfaranden. Direktivet ska vara genomfört i nationell rätt senast den 27 oktober 2013.

Utredningen har haft i uppdrag att ta ställning till hur EU-direktivet ska genomföras i svensk rätt. I uppdraget har ingått att analysera hur svensk rätt förhåller sig till direktivet samt bedöma behovet av författningsändringar och andra åtgärder. Utredningen har även haft i uppdrag att föreslå de författningsändringar och andra åtgärder som behövs för att genomföra direktivet.

Tillämpningsområdet

Direktivet fastställer bestämmelser om misstänkta och tilltalades rätt till tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden och vid förfaranden för verkställighet av en europeisk arresteringsorder.

I direktivet finns inte någon definition av vad som avses med ett straffrättsligt förfarande. Utredningen har därför tolkat begreppet utifrån vedertagna definitioner inom straffrätten och i överensstämmelse med hur svensk rätt på området är uppbyggd. Utredningen har gjort bedömningen att samtliga förfaranden som kan mynna ut i en brottspåföljd är att betrakta som straffrättsliga förfaranden. Förvaltningsrättsliga åtgärder som kan följa av ett brott omfattas dock inte. Detta innebär att exempelvis körkortsingripanden, skattetillägg, tulltillägg eller miljöstraffsavgifter inte omfattas av direktivet.

Direktivets tillämpningsområde är begränsat på det sättet att rättigheterna endast avser misstänkta eller personer anklagade för att ha begått ett brott. Övriga personer som kan förekomma i ett brottmål, såsom exempelvis vittnen eller målsägande omfattas således inte av direktivet.

Bestämmelserna om rätt till tolk och översättning ska tillämpas från tidpunkten för delgivning av skäligen misstanke enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken till dess att brottmålsförfarandet är helt avslutat, det vill säga genom ett beslut om exempelvis nedläggning av förundersökning

eller genom en dom eller slutligt beslut i högsta möjliga nationella domstolsinstans.

Direktivets bestämmelser ska inte tillämpas gällande påföljder för mindre förseelser som kan beslutas av annan myndighet än domstol. För svensk del undantas därför föreläggande av ordningsbot eller strafföreläggande om påföljden bestäms till böter. Av detta följer att direktivet ska tillämpas vid strafföreläggande avseende villkorlig dom. En ny bestämmelse som reglerar detta införs i 48 kap. rättegångsbalken. Vid en klagan om undanröjande av ordningsbot eller strafföreläggande i domstol ska direktivet tillämpas.

Tvingande regler om rätt till tolkning införs

Enligt direktivet ska misstänkta eller tilltalade som inte talar eller förstår förfarandespråket utan dröjsmål få tolkning under det straffrättsliga förfarandet.

I 5 kap. 6–8 §§ rättegångsbalken finns bestämmelser om tolkning i domstol. Bestämmelserna är tillämpliga för både tvistemål och brottmål. Enligt 5 kap. 6 § rättegångsbalken får tolk anlitas att biträda rätten om part, vittne eller annan som ska höras inför rätten inte är ”mäktig svenska språket”. När det gäller förundersökning finns ingen uttrycklig bestämmelse om tolkning. Reglerna om tolkning i femte kapitlet rättegångsbalken har dock ansetts analogt tillämpliga vid förundersökning.

Rättegångsbalkens bestämmelse gällande tolkning är således fakultativ, det vill säga rätten måste inte, utan *får* anlita tolk. Vad utredningen har erfarit tillämpas regeln dock i praktiken som en tvingande regel, det vill säga behärskar en misstänkt eller tilltalad inte svenska ska en tolk anlitas. Även om bestämmelsen i realiteten ofta tillämpas som en ”ska-regel” anser utredningen att bestämmelsen behöver skärpas för att direktivets krav ska uppfyllas. Utredningen föreslår att nuvarande reglering förtydligas på så sätt att det uttryckligen anges att tolkning *ska* tillhandahållas för misstänkta eller tilltalade som inte behärskar svenska. Ett nytt andra stycke i 5 kap. 6 § rättegångsbalken som reglerar denna situation införs därför. Enligt det första stycket – som fortsättningsvis kommer att reglera endast tolkning i tvistemål och tolkning för övriga personer som hörs i brottmål – får tolk anlitas vid behov.

Utredningen föreslår vidare att rätten till tolkning under förundersökningen ska lagregleras och införas i 23 kap. rättegångsbalken. Den nya paragrafen hänvisar till bestämmelserna om tolkning i femte kapitlet rättegångsbalken. Rätten till tolk ska enligt den nya bestämmelsen gälla från det att en misstänkt underrättas om misstanke för brott enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken och fortsättningsvis under hela förundersökningsförfarandet.

Enligt direktivet inbegriper rätten till tolkning även lämpligt stöd för personer som lider av hörselnedsättning eller talsvärigheter. I 5 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken finns bestämmelser om tolkning för personer som är allvarligt hörsel- eller talskadade. Genom denna bestämmelse uppfylls i praktiken det som direktivet föreskriver för dessa personer, eftersom bestämmelsen inte bara gäller för den som helt saknar

hörsel eller talförmåga utan även för den som på grund av en mindre hörsel- eller talnedsättning inte kan höras utan tolk. Utredningen anser dock att den nuvarande formuleringen ”allvarligt hörsel- eller talskadad” inte fullt ut motsvarar direktivets krav och hur bestämmelsen enligt motiven i praktiken är tänkt att tillämpas. Av denna anledning föreslås att terminologin ändras på så sätt att bestämmelserna om rätt till tolk ska gälla för ”den som har hörselnedsättning eller talsvårigheter”.

Rätten till översättning förstärks

I direktivet finns bestämmelser om rätten till översättning av handlingar. Misstänkta eller tilltalade som inte förstår eller talar förfarandespråket ska inom rimlig tid få en skriftlig översättning av sådana handlingar som är väsentliga för att garantera att de kan utöva sin rätt till försvar och för att garantera att det straffrättsliga förfarandet går rättvist till. Såsom exempel på väsentliga handlingar anges beslut om frihetsberövande, anklagelser eller åtal och domar. När det gäller andra handlingar ska den behöriga myndigheten, från fall till fall, besluta om en handling är väsentlig eller inte. Rätten till översättning innebär emellertid inte att det ska finnas någon skyldighet att översätta avsnitt i väsentliga handlingar som inte är relevanta för att de misstänkta eller tilltalade ska förstå vad de anklagas för. Vidare får en muntlig översättning eller en muntlig sammanfattning tillhandahållas i stället för en skriftlig översättning, under förutsättning att detta inte hindrar att förfarandet går rättvist till.

33 kap. 9 § rättegångsbalken reglerar översättning vid domstol. När det gäller polis- eller åklagarmyndigheternas¹ skyldighet att översätta handlingar under en förundersökning finns det inte någon uttrycklig bestämmelse om detta. Enligt 33 kap. 9 § rättegångsbalken får rätten vid behov låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten. Regeln är alltså inte tvingande och gäller både tvistemål och brottmål. För att uppfylla direktivets krav behöver därför särskilda bestämmelser gällande översättning införas. Utredningen föreslår att ett nytt andra stycke i 33 kap. 9 § rättegångsbalken införas som ska gälla en misstänkt eller tilltalads rätt till översättning av handlingar i brottmål. Rätten till översättning under en förundersökning föreslås också bli lagreglerad genom införande av en bestämmelse i 23 kap. rättegångsbalken som hänvisar till 33 kap. 9 § rättegångsbalken.

De nya bestämmelserna innebär i huvudsak följande. Om en misstänkt eller tilltalad hos polis, åklagare eller domstol begär det, eller om det annars behövs, ska en skriftlig översättning ske av sådana handlingar, eller delar av dessa, som är väsentliga för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. Möjligheten att kunna försvara sig ska här

¹ Av framställningstekniska skäl har utredningen valt att i löptexten endast omnämna polismyndigheterna och Åklagarmyndigheten eftersom dessa är de mest vanligt förekommande myndigheterna när det gäller förundersökningar i allmänhet. Det finns dock även andra myndigheter som inom sina områden bedriver förundersökningsverksamhet och som således också berörs av direktivet, exempelvis Tullverket, Skatteverket (skattebrottsenheterna), Säkerhetspolisen och Kustbevakningen. Vad som sägs om Åklagarmyndigheten gäller naturligtvis även för Ekobrottsmyndigheten.

ses i vid mening, såsom att kunna förstå och bemöta samtliga anklagelser, påståenden, åtgärder eller yrkanden som kan framställas eller vidtas i det straffrättsliga förfarandet. Enligt huvudregeln ska således den misstänkte eller tilltalade *begära* en översättning och i samband med detta ange vad han eller hon vill ha översatt. Det finns dock vissa situationer där en begäran normalt inte ska behövas och där det är naturligt att de rättsliga myndigheterna i stället erbjuder en skriftlig eller muntlig översättning. En sådan situation – när det *annars behövs* – är exempelvis vid slutdelgivningen av en förundersökning där den misstänkte är frihetsberövad.

I stället för en skriftlig översättning får en *muntlig översättning* eller en muntlig sammanfattning tillhandahållas om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt. I normalfallet bör de flesta handlingar kunna översättas muntligen i stället för skriftligen. Muntlig översättning kan emellertid inte alltid ersätta skriftlig översättning. Vissa handlingar i en utredning kan vara svåra att ta till sig om de inte översätts skriftligen, exempelvis handlingar med ekonomiskt eller tekniskt komplicerade sakomständigheter. Vidare kan brottsmisstanken eller målet vara av sådan allvarlig eller särskild karaktär att en muntlig översättning av en viss handling kan anses olämplig. Även andra omständigheter, exempelvis den misstänktes eller tilltalades personliga förutsättningar, kan göra att en muntlig översättning av en viss handling inte bör ske.

Kvalitetskraven för tolkning och översättning höjs

Den tolkning eller översättning som tillhandahålls ska enligt direktivet hålla tillräckligt hög kvalitet för att garantera att förfarandena går rättvist till, särskilt genom att se till att misstänkta eller tilltalade förstår vad de anklagas för och kan utöva sin rätt till försvar.

Enligt nuvarande system finns det möjlighet för tolkar och översättare att auktorisera sig hos Kammarkollegiet genom att avlägga vissa kunskapsprov. De auktoriserade tolkarna och översättarna står också under Kammarkollegiets tillsyn. Detta system innebär en garanti för att de tolkar och översättare som är auktoriserade håller en hög kvalitet. Trots de insatser som gjorts på senare år finns det i dagsläget emellertid fortfarande alltför få auktoriserade tolkar och översättare i vissa språk. För att verkligen få en tillfredsställande kvalitet på tolkningen inom rättsväsendet skulle dessutom fler rättstolkar behövas.

Enligt dagens reglering ställs vad gäller tolkar endast krav på att den som ska anlitas ska vara lämplig för uppdraget. För översättare saknas reglering. För att slå vakt om kvaliteten och för att uppmuntra fler tolkar och översättare att höja sin kompetens föreslår utredningen därför att särskilda bestämmelser om vilken kompetens som i första hand ska gälla vid tolkning och översättning införs. För tolkar införs en ny bestämmelse i 5 kap. 6 § rättegångsbalken om att rättstolk eller annan auktoriserad tolk ska anlitas om det är möjligt. Först om en sådan tolk inte finns att tillgå får annan lämplig person förordnas. När det gäller översättningar införs i 33 kap. 9 § rättegångsbalken en bestämmelse om att auktoriserad transla-

tor ska anlitas i första hand. Om en auktoriserad translator inte finns får annan lämplig översättare anlitas.

Tillgången på kompetenta tolkar är till stor del en geografisk fråga. Utanför storstäderna kan det vara svårt att få tag i en kvalificerad tolk och kostnaderna för att ha en tolk på plats kan bli betydande om det är fråga om långa resvägar. Videokonferenstolkning kan vara ett sätt att komma till rätta med detta. Videokonferenstolkning bör också i möjligaste mån ersätta telefontolkning då kvaliteten blir väsentligt bättre vid en videokonferenstolkning i jämförelse med en telefontolkning. För att i större utsträckning kunna använda videokonferenstolkning måste dock tekniken för detta finnas på plats för de inblandade aktörerna. Hos Sveriges Domstolar finns videokonferenssystem vid alla allmänna domstolar, men då tekniken används flitigt råder det ofta brist på salar eller rum med videokonferensutrustning. Hos polismyndigheterna saknas en generell tillgång till videokonferenssystem. Videokonferenstekniken bör därför byggas ut hos de berörda myndigheterna. Vid en sådan utbyggnad bör utrustningen anpassas för videokonferenstolkning.

Direktivet ställer även krav på utbildning i den särskilda situation som råder vid tolkning för personal inom rättsväsendet. Hos polis- och åklagarmyndigheterna finns sådana utbildningsinslag genom att frågan tas upp i samband med utbildning i förhörsteknik. När det gäller domstolarna tillhandahålls från Domstolsverkets sida inte någon utbildning i tolkfrågor för närvarande. Därmed är inte sagt att det inte finns utbildningsinsatser som genomförs på eget initiativ av de enskilda domstolarna. Enligt uppgift från Domstolsverket kommer det under hösten 2012 i fiskalsutbildningen att finnas ett visst inslag om vad en domare har att tänka på när en tolk uppträder i rätten. Domstolsakademien överväger även en mer systematisk utbildning i tolkfrågor för fiskalerna med början våren 2013.

Även om det således finns och planeras en del utbildningsinslag rörande tolkning anser utredningen att dessa insatser kan behöva ses över för att säkerställa att direktivets krav blir helt tillgodosedda. Utredningen föreslår därför att frågan om utbildningsinsatser på detta område uppmärksammas i regeringens styrning av myndigheterna, genom exempelvis regleringsbrev eller på annat lämpligt sätt.

Befintliga möjligheter att överklaga beslut gällande tolkning eller översättning är tillräckliga

Enligt direktivet ska medlemsstaterna se till att misstänkta eller tilltalade, i enlighet med förfaranden i nationell lagstiftning, har rätt att angripa ett beslut om att det inte finns något behov av tolkning eller översättning av handlingar eller avsnitt i handlingar. Vidare ska misstänkta eller tilltalade, i de fall tolkning eller översättning har tillhandahållits, kunna klaga på att tolkningens eller översättningens kvalitet är otillräcklig för att garantera att förfarandena går rättvist till.

Om det under en pågående förundersökning eller rättegång framkommer omständigheter som tyder på att tolkningen eller översättningen inte är korrekt kan naturligtvis den berörda myndigheten på frivillig basis

byta ut tolken eller förordna om en ny översättning. Detta är det i praktiken vanligaste sättet att lösa problem med tolkningen eller översättningen. Först om myndigheten beslutar att inte tillmötesgå ett klagomål blir det aktuellt att ta till ett överklagandeförfarande.

Enligt gällande ordning finns det när det gäller förundersökningar en möjlighet att begära överprövning av ett beslut av en åklagare. Överprövningen görs normalt av överåklagare eller vice överåklagare. Utöver rätten till överprövning finns också möjlighet att begära rättens prövning gällande brister i förundersökningen i enlighet med 23 kap. 19 § rättegångsbalken.

Beslut om tolkning eller översättning fattade av domstol kan överklagas i samband med överklagande av dom eller slutligt beslut. Vid klagomål gällande tolkning eller översättning ska den högre instansen pröva om ett beslut eller förfarandet i den lägre instansen har inneburit att ett rättegångsfel har begåtts. Om så är fallet kan det bli fråga om att undanröja domen eller beslutet och återförvisa målet till underrätten för ny prövning alternativt att ”läka” rättegångsfelet i den högre instansen.

Utredningen bedömer att den ovan beskrivna ordningen är tillräcklig för att uppfylla direktivets krav. Något behov av författningsändringar finns därför inte.

Ingen återbetalningsskyldighet avseende tolk- eller översättningskostnader för tilltalade som döms för brott

I direktivet föreskrivs att det är medlemsstaterna som ska stå för tolknings- och översättningskostnaderna oavsett resultatet av förfarandena. Den misstänkte eller tilltalade ska således exempelvis inte kunna åläggas att betala tillbaka kostnader för tolkning eller översättning, även om han eller hon senare döms för brottet.

Kostnaderna för tolkning eller översättning som har skett på uppdrag av polis, åklagare eller domstol betalas enligt nuvarande reglering av staten och någon återbetalningsskyldighet åläggs inte en misstänkt eller tilltalad för dessa kostnader. Nuvarande reglering uppfyller således direktivets krav i detta hänseende.

När det gäller utlägg för tolkning eller översättning som en offentlig försvarare har gjort kan en tilltalad som döms för brott åläggas att ersätta dessa kostnader enligt nuvarande reglering. För att uppfylla direktivets krav behöver därför 31 kap. 1 § andra stycket rättegångsbalken ändras på så sätt att det uttryckligen anges att återbetalningsskyldigheten för den dömda inte omfattar kostnader för tolkning eller översättning.

Utökade regler om tystnadsplikt och sekretess för vissa tolkar och översättare

Enligt direktivet ska medlemsstaterna se till att tolkar och översättare iakttar konfidentialitet gällande den tolkning och översättning som tillhandahålls.

Tolkar och översättare som anlitas av polis, åklagare eller domstol omfattas av offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) och har därför samma tystnadsplikt som en myndighet eller tjänsteman har. Även auktoriserade tolkar och översättare som anlitas av annan än en myndighet har tystnadsplikt enligt lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare. Direktivets krav på konfidentialitet är således uppfyllda i dessa hänseenden och något behov av författningsändringar finns därför inte på detta område.

För icke auktoriserade tolkar och översättare som anlitas av annan än en myndighet, exempelvis en försvarare, saknas däremot bestämmelser om tystnadsplikt. Utredningen föreslår därför att det införs en bestämmelse i lagen om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare så att denna lag även blir tillämplig på annan tolk och översättare som yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden.

Konsekvenser och ikraftträdande

Utredningens förslag innebär stärkta möjligheter för en misstänkt eller tilltalad som inte behärskar svenska att få handlingar översätta till sitt modersmål. Förslagen innebär också att kvalitetskraven höjs när det gäller både tolkning och översättning. Förslagen kan därför antas leda till färre oriktiga domar och därigenom till en ökad rättssäkerhet och tilltro till rättsväsendet. I detta hänseende kan förslagen också antas bidra till uppfyllandet av de integrationspolitiska målen om lika rättigheter och möjligheter för alla oavsett etnisk och kulturell bakgrund.

När det gäller de kostnadsrättsliga effekterna av utredningens förslag är dessa mycket svårbedömda eftersom utredningen öppnar möjligheter som det sedan är upp till berörda myndigheter och parter att utnyttja. I vilken takt och i vilken utsträckning de föreslagna reformerna kommer att anammas i den praktiska rättstillämpningen är svårt att bedöma på detta stadium. Det står dock klart att reformen kommer att innebära kostnadsökningar för staten.

Utredningens förslag innebär att fler handlingar än i dag kommer att skriftligen översättas från svenska till ett annat språk, vilket kommer att innebära kostnadsökningar. Förslagen medför också att mer kvalificerade och därmed dyrare tolkar bör komma att anlitas, vilket innebär en viss merkostnad. Tolkar förväntas också bli anlitate i större utsträckning än i dag genom möjligheten till en muntlig översättning i stället för en skriftlig översättning, vilket också innebär ökade kostnader.

Förslagen kan förväntas medföra en viss ökning av antalet överprövningar hos Åklagarmyndigheten och Ekobrottsmyndigheten samt fler förfrågningar hos domstolarna om prövning gällande brister i förundersökningen enligt 23 kap. 19 § rättegångsbalken.

Om en utbyggnad av videokonferenssystemet genomförs kommer detta också att innebära initiala investeringskostnader. På sikt kommer detta dock innebära besparingar i form av minskade kostnader för tolkars ersättning för resa och tidspillan.

Utredningens förslag om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare utvidgar det kriminaliserade området för brott mot tystnadsplikten. För-

slaget antas emellertid inte leda till någon effekt på brottsligheten eller Bilaga 2
kostnader med anledning av detta.

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 oktober 2013.

Betänkandets lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken
dels att 5 kap. 6–8 §§, 31 kap. 1 § och 33 kap. 9 § ska ha följande lydelse,
dels att det ska införas två nya paragrafer, 23 kap. 21 a § och 48 kap. 3 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 kap.

6 §¹

Är part, vittne eller annan, som skall höras inför rätten, *ej mäktig svenska språket* må tolk anlitas att biträda rätten.

Om part, vittne eller annan, som ska höras inför rätten, *inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter* får tolk vid behov anlitas att biträda rätten.

I brottmål ska den som är misstänkt eller tilltalad och som inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter biträdas av tolk under rättegången.

Finnes vid rätten allmän tolk för det språk, varom är fråga, skall han anlitas. I annat fall förordne rätten lämplig person att i målet biträda som tolk.

Rätten ska, om det är möjligt, förordna rättstolk eller annan auktoriserad tolk. I annat fall ska rätten förordna annan lämplig person att biträda i målet som tolk. Om det vid rätten finns allmän tolk i det språk som det är fråga om, ska sådan tolk anlitas.

Är den som skall höras allvarligt hörsel- eller talskadad, må ock tolk anlitas att biträda rätten.

Ej må den anlitas som tolk, vilken till saken eller till någondera parten står i sådant förhållande, att hans tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Som tolk får inte anlitas den som till saken eller till någon part står i sådant förhållande, att hans eller hennes tillförlitlighet därigenom kan anses förringad.

Om anställande av allmän tolk så ock om anlitan- de av tolk, då

Bestämmelser om anställande av allmän tolk och om anlitan- de av

¹ Senaste lydelse SFS 1975:589.

den som skall höras är allvarligt hörsel- eller talskadad, meddelas bestämmelser av regeringen.

tolk för den som har hörselnedsättning eller talsvårigheter meddelas av regeringen.

7 §²

Den som anställs som allmän tolk eller eljest förordnas att biträda som tolk skall inför rätten avlägga ed, att han efter bästa förstånd skall fullgöra det uppdrag, som lämnats honom. Finnes anledning antaga att den som förordnas att biträda som tolk skall erhålla ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, må han avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

Den som förordnas att biträda som tolk eller anställs som allmän tolk ska inför rätten avlägga ed, att han eller hon efter bästa förstånd ska fullgöra det uppdrag, som lämnats honom eller henne. Om det finns anledning att anta att den som förordnas att biträda som tolk kommer att få ytterligare uppdrag som tolk vid domstolen, får han eller hon avlägga ed som avser även framtida uppdrag.

8 §³

En tolk har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som skall tillämpas vid bestämmande av ersättning. Ersättningen betalas av allmänna medel.

En tolk har rätt till skälig ersättning för arbete, tidsspillan och utlägg som uppdraget krävt. Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer fastställer taxa som ska tillämpas när ersättningen bestäms. Ersättningen betalas av allmänna medel.

23 kap.

21 a §

För den som enligt 18 § underkänt om skälig misstanke för brott och som inte behärskar svenska eller har hörselnedsättning eller talsvårigheter, ska bestämmelserna om tolkning och översättning i 5 kap. 6 § andra–fjärde styckena och 8 § samt 33 kap. 9 § andra, fjärde–sjätte styckena tillämpas under förundersökningen.

31 kap.

1 §⁴

Döms den tilltalade för brottet i ett mål där åklagaren för talan, ska den

² Senaste lydelse SFS 1975:1288.

³ Senaste lydelse SFS 1984:131.

⁴ Senaste lydelse SFS 2010:575.

tilltalade ersätta staten för vad som betalats av allmänna medel i ersättning till försvarare. Den tilltalade ska också ersätta staten för kostnaden att hämta honom eller henne till rätten och för sådan kostnad för blodprovstagning, blodundersökning, urinprovstagning och urinundersökning som avser honom eller henne och som har gjorts för utredning om brottet.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, *eller* kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne.

Ersättningsskyldigheten omfattar dock inte kostnader, som inte skäligen varit motiverade för utredningen, kostnader, som vållats genom vårdslöshet eller försummelse av någon annan än den tilltalade, hans eller hennes ombud eller försvarare som utsetts av honom eller henne, *eller kostnader för tolkning och översättning.*

Den tilltalade är inte i annat fall än som sägs i 4 § första stycket skyldig att betala mera av kostnaden för försvararen än vad han eller hon skulle ha fått betala i rättshjälpsavgift vid rättshjälp enligt rättshjälpslagen (1996:1619). Vad som sägs i den lagen om kostnad för rättshjälpsbiträde gäller i stället kostnad för offentlig försvarare.

Vad den tilltalade ska betala får jämkas eller efterges, om det finns skäl till det med hänsyn till den tilltalades brottslighet eller hans eller hennes personliga och ekonomiska förhållanden.

Om det belopp som den tilltalade skulle vara skyldig att ersätta understiger en viss av regeringen fastställd gräns, ska ersättningsskyldighet inte åläggas.

33 kap.

9 §⁵

Rätten får vid behov låta översätta handlingar som kommer in till eller skickas ut från rätten.

I brottmål ska rätten om en misstänkt eller tilltalad inte behärskar svenska, på hans eller hennes begäran eller om det annars behövs, helt eller delvis låta översätta en handling som är väsentlig för att den misstänkte eller tilltalade ska kunna försvara sig. I stället för en skriftlig översättning får rätten tillhandahålla en muntlig översättning eller muntlig sammanfattning av handlingen om det inte på grund av målets eller handlingens beskaffenhet eller någon annan omständighet är olämpligt.

⁵ Senaste lydelse SFS 2006:902.

Rätten är skyldig att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen *skall* sändas till någon som vistas i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen *skall* översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

Rätten är *också* skyldig att översätta en handling i brottmål eller de viktigaste delarna av den, om handlingen *ska* sändas till någon som vistas i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och det finns anledning att anta att personen inte förstår språket i handlingen. Handlingen *ska* översättas till språket i den andra staten eller om myndigheten känner till att personen inte förstår detta språk, till ett annat språk som personen förstår.

Rätten ska, om det är möjligt, anlita auktoriserad translator. I annat fall ska rätten förordna annan lämplig översättare att bistå med översättning i målet.

Den som biträtt med översättning har rätt till skälig ersättning, som betalas av staten.

Första och *trede* styckena *skall* tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

Första, *andra* och *femte* styckena *ska* tillämpas även i fråga om överföring från punktskrift till vanlig skrift eller omvänt.

48 kap.

3 a §

Vid föreläggande av villkorlig dom genom strafföreläggande ska bestämmelserna om tolkning och översättning i 5 kap. 6 § andra–fjärde styckena och 8 § samt 33 kap. 9 § andra, fjärde–sjätte styckena tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2013.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1975:689) om tystnadsplikt för vissa tolkar och översättare att 1 § ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Denna lag tillämpas på tolk och översättare som anlitas av en myndighet eller ett annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller en kommun svarar samt på tolk och översättare som genomgått av regeringen eller av den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer föreskriven prövning. Med kommuner likställs landsting och kommunalförbund.

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag tillämpas på

- 1. tolk och översättare som anlitas av en myndighet eller ett annat organ som utövar verksamhet för vars fullgörande staten eller en kommun svarar,*
- 2. tolk och översättare som genomgått av regeringen eller av den förvaltningsmyndighet som regeringen bestämmer föreskriven prövning, och*
- 3. annan tolk och översättare som yrkesmässigt anlitas i samband med straffrättsliga förfaranden.*

Med kommuner likställs landsting och kommunalförbund.

Denna lag träder i kraft den 1 oktober 2013.

¹ Senaste lydelse SFS 2004:807.

Efter remiss har yttranden över betänkandet Tolkning och översättning vid straffrättsliga förfaranden (SOU 2012:49) lämnats av Riksdagens ombudsmän, Svea hovrätt, Hovrätten över Skåne och Blekinge, Solna tingsrätt, Södertörns tingsrätt, Uppsala tingsrätt, Örebro tingsrätt, Malmö tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Umeå tingsrätt, Haparanda tingsrätt, Justitiekanslern, Domstolsverket, Åklagarmyndigheten, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Säkerhetspolisen, Kriminalvården, Migrationsverket, Kustbevakningen, Tullverket, Skatteverket, Kammarkollegiet, Statskontoret, Myndigheten för yrkeshögskolan, Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet, Sveriges advokatsamfund, Rättstolkarna, Sveriges facköversättarförening samt Föreningen Auktoriserade Translaterer.

Handikappförbunden, Lika Unika och Nätverket Unga för Tillgänglighet (NUFT) har beretts tillfälle att avge yttrande, men har inte hörts av.